

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Europejskie Centrum Badawcze Drobnych Gospodarstw Rolnych w UR w Krakowie

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie

INNOWACYJNOŚĆ OBSZARÓW WIEJSKICH NA TERENACH ZURBANIZOWANYCH

- Materiały na VII Międzynarodową Konferencję Naukową -

SIEĆ NA RZECZ
INNOWACJI W ROLNICTWIE
I NA OBSZARACH WIEJSKICH

Krajowa Sieć
Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2014-2020

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Publikacja opracowana przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Institucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 -
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Publikacja opracowana przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Krakowie w związku z realizacją projektu „Innowacyjność obszarów wiejskich
na terenach zurbanizowanych” w ramach Sieci na rzecz innowacji w rolnictwie
i na obszarach wiejskich (SIR)

Komitet naukowy:

Przewodniczący: prof. dr hab. dr h.c. Janusz Żmija

prof. dr hab. dr h.c. Andrzej Czyżewski

prof. dr hab. Krystyna Krzyżanowska

prof. dr José Luis López (Hiszpania)

prof. dr Wolf Lorleberg (Niemcy)

prof. dr hab. Wiesław Musiał

dr hab. Piotr Nowak

dr Monica Tudor (Rumunia)

prof. dr hab. dr h.c. Stanisław Urban

prof. dr hab. dr h.c. Jerzy Wilkin

prof. dr hab. Józef Zegar

prof. Jan Žukovskis (Litwa)

Redakcja naukowa: dr Szymon Sikorski

Opracowanie graficzne: Krzysztof Kucia, Paulina Czuryłowska

Korekta, redakcja techniczna: Martyna Wojnicz

ISBN 978-83-63313-14-2

© Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie

Dyrektor Jarosław Bomba

Wydanie I

Kraków 2017

Druk i oprawa: Drukarnia Diament s.c., Kraków

REKTOR
UNIWERSYTETU ROLNICZEGO

im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

prof. dr hab. inż. Włodzimierz Sady

jest mi niezmiernie miło gościć w murach Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie tak liczne grono przedstawicieli świata nauki, nie tylko z Polski, ale także z innych krajów Unii Europejskiej. Temat tegorocznej, VII Międzynarodowej Konferencji Naukowej – *Innowacyjność obszarów wiejskich na terenach zurbanizowanych* stanowi najlepsze potwierdzenie, że zagadnienia dotyczące rozwoju obszarów wiejskich wykraczają daleko poza granice Małopolski. Wystarczy wspomnieć, że w krajach członkowskich Unii Europejskiej obszary te stanowią nawet 20 proc. ich powierzchni, w tym blisko połowa to użytki rolne. Niemniej jednak perspektywa zmiany zagospodarowania i kurczenia się miejskich zasobów ziemi rolnej jest zjawiskiem niepokojącym. Prognozy wskazują, że w ciągu następnych 30 lat w Europie obszary miejskie będą powiększać się w tempie 0,5 – 0,7 proc. rocznie, a powierzchnia obszarów funkcjonalnie związanych z miastami (obszary podmiejskie) zwiększy się dwukrotnie. Trendy te wskazują, iż problematyka zmian w rolnictwie obszarów miejskich i podmiejskich będzie nabierać coraz większego znaczenia. Konieczne wydaje się zatem podjęcie szerszych i wieloaspektowych badań ekonomiczno-społecznych dotyczących tej problematyki.

Szczególnie cieszy nas tak liczna i niesłabnąca obecność młodzieży i przedstawicieli instytucji doradczych pracujących na rzecz rolnictwa. Wpisuje się ona w strategię rozwoju naszej Uczelni, którą można określić hasłem: „**NAUKA – PRAKTYCE**”. To bardzo ważne działanie, zwłaszcza gdy uświadomimy sobie, że tylko w praktycznym zastosowaniu osiągnięcia nauki zyskują swoją prawdziwą wartość.

Dziękuję Organizatorom za podjęcie trudu przygotowania siódmej już Konferencji i jakże celne określenie problematyki badawczej. Życzę Państwu owocnych obrad, zaś wszystkim Gościom miłego pobytu w pięknym Krakowie.

Spis treści:

Wstęp	8
Organizatorzy Konferencji	9
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie	10
Europejskie Centrum Badawcze Drobnych Gospodarstw Rolnych w UR w Krakowie	11
Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie	13
Współorganizatorzy Konferencji	15
Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego	16
Małopolska Izba Rolnicza	17
Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Karniowicach	19
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	20
Agencja Rynku Rolnego	21
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	22
Związek Młodzieży Wiejskiej	23
Eko-socjalne Forum Polski (ESFP)	24
Związek Zawodowy Centrum Narodowe Młodych Rolników	25
Innowacyjność obszarów wiejskich na terenach zurbanizowanych	26
Miejska agrokultura jako katalizator zrównoważonego rozwoju obszarów zurbanizowanych – innowacja czy powrót do korzeni? dr inż. Wojciech Sroka	27
Abstrakty referatów prezentowanych podczas Konferencji w dniu 29 czerwca 2017 roku	41
Przyszłość rolnictwa na terenach zurbanizowanych - Świat i Polska prof. dr hab. Józef Stanisław Zegar	42
Działania dostosowawcze i modele biznesowe miejskich gospodarstw rolnych osiągających sukces prof. dr Wolf Lorleberg, mgr Bernd Pölling	42
Miejskie rolnictwo w Madrycie prof. dr Jose Luis Lopez	43

Innowacje w rolnictwie austriackim – szczególna rola rolnictwa miejskiego dr hab. Franz Sinabell, inż. Peter Walder, mgr Fabian Unterlass	43
Przestrzenne oraz produkcyjne znaczenie rolnictwa w miastach i na obszarach podmiejskich dr inż. Wojciech Sroka	44
Ryzyko kulturowe pomiędzy tradycją a nowoczesnością. Wyniki badań empirycznych na terenach podmiejskich dr Violeta Florian, dr Monica Mihaela Tudor	45
Ekonomiczne i społeczne aspekty ogrodów działkowych w miastach dr hab. Maria Parlińska, prof. nzw. SGGW	45
Gminy wiejskie i rolnictwo w aglomeracji poznańskiej po 2004 roku prof. dr hab. Andrzej Czyżewski, dr hab. Anna Matuszczak, mgr Bartłomiej Gronowski	46
Drobne gospodarstwa rolne i drobne przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego w zapewnieniu trwałego bezpieczeństwa żywnościowego - SALSA, UE HORIZON 2020 dr inż. Marta Czekaj	46
Promocja lokalnego gospodarowania i krótkich łańcuchów zbytu poprzez instrumenty podatkowe prof. dr Astrida Miceikienė	47
Rolnictwo w Austrii na obszarach wiejskich i podmiejskich – analiza porównawcza dr Erika Quendler	48
Wpływ produkcji żywności w małych gospodarstwach na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w Bułgarii prof. dr Nidhal Shaban	49
Innowacyjne rozwiązania w zarządzaniu nowoczesnymi organizacjami producentów rolnych prof. dr hab. Julius Ramanauskas, prof. dr Jan Žukovskis	50
Ocena korzyści wynikających z działalności innowacyjnej wybranych przedsiębiorstw mlecznych w województwie małopolskim Dr hab. Krzysztof Firlej, prof. UEK, mgr inż. Agnieszka Domagała	50
Rola i znaczenie Rodzinnych Ogrodów Działkowych dla mieszkańców miast Ewa Błachut	51

Potencjalne i rzeczywiste funkcje cennych przyrodniczo terenów w obrębie dużego miasta – przykład Krakowa dr Kamila Musiał	52
Współdziałanie producentów w obszarze rolnictwa ekologicznego szansą w poszukiwaniu innowacyjnych rozwiązań mgr inż. Marzena Trajer, prof. dr hab. Krystyna Krzyżanowska	53
Rolnictwo miejskie w świetle koncepcji rozwoju zrównoważonego mgr inż. Anna Barczyk	54
Funkcje lokalnych rynków sprzedaży (studium przypadku Oleśnicy) dr inż. Barbara Szczepańska	54
Kierunki rozwoju marketingowych strategii ekologizacji produkcji rolniczej prof. dr Maria Bagorka	55
Możliwości rozwoju drobnych gospodarstw rolnych poprzez wykorzystanie rozwiązań spółdzielczych dr inż. Marta Kawa	56
Możliwości rolnictwa miejskiego mgr Anna Janis-Chorosińska	56
RWS – przykład innowacji konstruktywnych na obszarach wiejskich dr Mirosław Struś	57
Produkcja ziół jako przykład działalności niszowej mgr Magda Golonko, dr inż. Tomasz Rokicki	58
Obrót ziemią rolną po zmianie prawa w 2016 roku – przedstawienie regulacji prawnej oraz analiza wybranych aspektów praktycznych dr Justyna Pijanowska, LL.M.	59
Ewolucja teorii lokalizacji produkcji rolniczej względem miast dr inż. Tomasz Rokicki	60
Ogrody działkowe oraz ich rola w przestrzeni miasta – studium Rzeszowa dr hab. inż. Zbigniew W. Czerniakowski, prof. UR, dr inż. Tomasz Olbrycht, mgr inż. Monika Kucharska	60
Rozwój produkcji warzyw w pobliżu dużych miast na przykładzie gminy Igołomia-Wawrzeńczyce dr hab. Piotr Siwek, prof. UR	61

Rolnicze i ekonomiczne aspekty uprawy zbóż w warunkach miejskich i górskich prof. dr hab. Kazimierz Klima, prof. dr hab. Andrzej Lepiarczyk	62
Wybrane uwarunkowania przekształceń użytków rolnych na obszarach zurbanizowanych. Studium miasta Olsztyna i jego strefy podmiejskiej dr Alina Źróbek-Różańska	62
Planowanie przestrzenne i systemy informacji w zarządzaniu rolniczą przestrzenią produkcyjną obszarów metropolitalnych dr inż. Piotr Krzyk, dr inż. Bogusława Kwoczyńska	63
Rynek państwowej ziemi rolnej w obszarze aglomeracji wrocławskiej dr inż. Tomasz Berbek	64
Zarządzanie konkurencyjnością jako element zapewnienia bezpieczeństwa gospodarczego przedsiębiorstw na Ukrainie dr hab. Antonina Kalinichenko, prof. UO, Oleg Gorb, Ilona Yasnolob	65
Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na terenie gmin miejsko-wiejskich dr inż. Wiesław Szopiński	65
Produkcja owoców na terenach podmiejskich na przykładzie gospodarstwa sadowniczego „Rogalewicz” inż. Izabela Kwil, inż. Łukasz Kołodziej	66
Czynniki wpływające na obrót ziemią rolniczą w Polsce mgr Marcin Tomaszewski	67
Intensywny rozwój rynku nieruchomości zagrożeniem dla rolnictwa na obszarach zurbanizowanych Robert Jadach	67
Przykłady dobrych praktyk	69
Rodzinny Ogród Działkowy „Pasternik”	70
Ferma królików Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego	71
Zagroda Edukacyjna „Ranczo u Artemidy”	72
Rodzinny Ogród Działkowy „Nowalijka I”	73
Gospodarstwo rolne pana Krzysztofa Ciesielskiego	74
Gospodarstwo pana Krzysztofa i pana Ryszarda Gorzałczany	75

Wstęp

Już po raz siódmy Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie – Europejskie Centrum Badawcze Drobnych Gospodarstw Rolnych wspólnie z Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie organizują międzynarodową konferencję dotyczącą tematyki obszarów o rozdrobnionej strukturze agrarnej, pt. „Innowacyjność obszarów wiejskich na terenach zurbanizowanych”.

W roku bieżącym patronat nad Konferencją objął Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi – Krzysztof Jurgiel oraz JM Rektor Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie – prof. dr hab. inż. Włodzimierz Sady.

Rolnictwo i gospodarstwa rolne pełnią w miastach i w ich otoczeniu ważne funkcje ekonomiczne i społeczne oraz funkcje ekologiczne i kulturowe. Ziemia wykorzystywana rolniczo jest częstym obiektem pożądania ze strony inwestorów, chcących ją przekształcić na cele pozarolnicze, w tym budowlane czy komunalne. Jest także – i o tym nie zapominajmy – nadal ważnym miejscem i potencjałem w zakresie produkcji żywności, zwłaszcza na potrzeby lokalnej społeczności.

W Polsce, ale także w innych miastach Europy, poza terenami zajętyymi pod budownictwo mieszkaniowe, gospodarkę, infrastrukturę komunikacyjną i rekreacyjną nadal duży udział mają tereny typowo rolnicze. W gminach miejskich w Polsce około 44% to właśnie użytki rolne. Są to, choć coraz rzadziej, grunty zajęte pod intensywną produkcję rolniczą. Coraz powszechniejsze w krajobrazie polskich miast są tereny, na których od lat nie prowadzi się produkcji rolniczej. Tereny te wpływają na pogarszanie się krajobrazu kulturowo-przyrodniczego oraz stwarzają liczne zagrożenia dla środowiska.

Tereny zurbanizowane, w tym szczególnie miasta, są miejscami, w których w polskiej tradycji gospodarowania znaczącą rolę odgrywają pracownicze ogródki działkowe. Przed laty (a obecnie już znacznie rzadziej) prowadzona w nich była intensywna produkcja ogrodnicza, istotna dla budżetu i kuchni gospodarstw domowych. Obecnie często są one ogrodami hobbistycznymi, rekreacyjnymi lub też stanowią nowe enklawy terenów porzucanych rolniczo i zaniedbywanych.

Uznając, że w/w problemy są bardzo ważne dla gospodarki oraz społeczności lokalnych podjęto te tematy w naszej konferencji.

Przekazując Państwu niniejszą publikację, mamy nadzieję, że przyczyni się ona do wprowadzenia Państwa w tematykę Konferencji oraz rozszerzy wiedzę z tego zakresu.

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Krakowie

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
– Europejskie Centrum Badawcze Drobnych
Gospodarstw Rolnych

Dyrektor mgr Jarosław Bomba

Prof. dr hab. dr h.c. Janusz Żmija

Organizatorzy Konferencji

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

al. Mickiewicza 21
31-120 Kraków
tel.: (+48 12) 662 42 51
www.ur.krakow.pl

Z wielką radością Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie – Europejskie Centrum Badawcze Drobnych Gospodarstw Rolnych gości w swoich murach uczestników Międzynarodowej Konferencji Naukowej, związanej z problematyką drobnych gospodarstw rolnych. Tegoroczna siódma już edycja ogniskować się będzie wokół tematu *Innowacyjność obszarów wiejskich na terenach zurbanizowanych*. To bardzo ważne wyzwanie, gdyż stan i rozwój różnych form rolnictwa i gospodarstw w obszarach miejskich i podmiejskich dynamicznie się zmienia. Konieczne wydaje się zatem podjęcie szerszych i wieloaspektowych badań ekonomiczno-społecznych dotyczących tej problematyki.

Autonomiczna działalność Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie sięga roku 1953, gdy to ówczesny Wydział Rolniczy Uniwersytetu Jagiellońskiego został przekształcony w samodzielną jednostkę o nazwie Wyższa Szkoła Rolnicza. Zapoczątkowało to bardzo dynamiczny rozwój Uczelni, która w roku 2008 uzyskała status Uniwersytetu Rolniczego – jedyne tego typu ośrodka naukowego w Polsce. Świadczy to o akademickim poziomie kształcenia, jaki swoim studentom oferuje Uniwersytet Rolniczy. W okresie 64 lat działalności Uczelni wypromowano 546 doktorów habilitowanych i 1673 doktorów. Aktualnie Uniwersytet posiada: 7 wydziałów oraz 1 kierunek międzyuczelniany UJ-UR – weterynaria, 34 kierunki i 65 specjalności. Od roku akademickiego 2017/2018 otwarte zostaną dwa nowe kierunki: browarnictwo i słodownictwo oraz transport i logistyka Sukcesywnie poszerzana jest oferta kształcenia w języku angielskim. Obecnie 2 kierunki prowadzone są wyłącznie w języku angielskim, zaś 4 w językach polskim i angielskim. Wysoki poziom badań i dydaktyki gwarantuje kadra naukowa. Uniwersytet zatrudnia 296 samodzielnych pracowników nauki, w tym 104 profesorów tytularnych.

Pozostając wiernym swoim korzeniom sięgającym 1806 roku, gdy to z inicjatywy wielkiego reformatora państwa polskiego ks. Hugona Kołłątaja powołano w Akademii Krakowskiej pierwszą w Polsce Katedrę Gospodarstwa Wiejskiego, Uniwersytet Rolniczy wpisuje się w najbardziej kluczowe zadania stojące przed rolnictwem, jakimi są zapewnienie odpowiedniej ilości pożywienia dla stale rosnącej populacji Ziemi przy jednoczesnym zachowaniu najwyższych standardów dotyczących jej bezpieczeństwa. Oznacza to prace nad opracowywaniem nowych odmian roślin i zwierząt. Kadra naukowa Uniwersytetu prowadzi badania w bardzo wielu dziedzinach obejmujących zarówno nauki *stricto* związane z rolnictwem, hodowlą, leśnictwem, jak i gospodarką przestrzenną, ochroną środowiska, technologią żywności, weterynarią i ekonomią.

Ukształtowanie Polski południowo-wschodniej oraz silne rozdrobnienie gospodarstw znacznie utrudniają efektywne prowadzenie działalności rolniczej. Analizą skutków tych uwarunkowań dla ludności na obszarach wiejskich i ich wpływem na europejski rynek

rolny zajmuje się Europejskie Centrum Badawcze Drobnych Gospodarstw Rolnych w Krakowie – zostało ono powołane decyzją Senatu Uniwersytetu Rolniczego w 2011 roku. Organizowane konferencje oraz szeroki udział pracowników Uczelni w rozwiązywaniu problemów naukowo-gospodarczych, przyczyniają się do wprowadzania postępu naukowo-technicznego oraz jakże ważnej popularyzacji wiedzy.

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie oprócz działalności naukowo-badawczej i dydaktycznej prowadzi szeroką współpracę z gospodarką żywnościową oraz związaną ze zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich. Równie ważnym elementem działalności naukowej jest nieustannie rozwijana współpraca z gospodarką. Tylko bowiem w połączeniu z praktyką nauka zyskuje swój pełny wymiar.

Europejskie Centrum Badawcze Drobnych Gospodarstw Rolnych w UR w Krakowie

al. Mickiewicza 21

31-120 Kraków

tel./fax: (+48 12) 662 43 71

W celu naukowej oceny sytuacji społeczno-ekonomicznej drobnych gospodarstw rolnych w strukturach Uniwersytetu Rolniczego funkcjonuje Europejskie Centrum Badawcze Drobnych Gospodarstw Rolnych. Tematyka prowadzonych badań ogniskuje się wokół kluczowych dla całego sektora rolnego wyzwań, zaś szczególne miejsce w tych pracach, zgodnie z misją i statutem, przewidziane jest dla badania ekonomicznych i społecznych wyzwań stojących przed drobnymi gospodarstwami rolnymi. Prowadząc te działania, Centrum zainicjowało i przeprowadziło sześć międzynarodowych konferencji naukowych, poświęconych tematyce agrarnej. Uczestniczyli w nich wysocy rangą przedstawiciele Parlamentu Europejskiego, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej, a także naukowcy i przedstawiciele praktyki rolniczej z 14 krajów Europy. O randze konferencji najlepiej świadczy wysoka frekwencja – ograniczana liczbą miejsc w Centrum Kongresowym oraz liczne cytowania naukowe i doniesienia medialne.

Rezultatem **pierwszej konferencji (z 2011 r.)**, której temat brzmiał: *Teraźniejszość i przyszłość drobnych gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej*, była uchwała o konieczności powołania Europejskiego Centrum Badawczego Drobnych Gospodarstw Rolnych w Krakowie. Wypracowano wówczas cele jego działalności, którymi są m.in.: koordynowanie i realizacja badań, wykonywanie analiz i opracowań, prowadzenie szkoleń oraz organizowanie konferencji i seminariów naukowych z zakresu funkcjonowania i przemian drobnych gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej. Do zadań realizowanych przez Centrum należą m.in.: ocena kształtowania regionalnej, lokalnej i wspólnotowej polityki gospodarczej, służącej rozwojowi obszarów wiejskich i zrównoważonemu rozwojowi rolnictwa.

W czasie **drugiej konferencji (2012 r.)**, zatytułowanej: *Wspólna Polityka Rolna wobec drobnych gospodarstw rolnych*, uczestnicy z zainteresowaniem przyjęli pakiet propozycji rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z 12 października 2011 r., dotyczących reformy WPR na lata 2014-2020, stwarzających użytkownikom drobnych gospodarstw rolnych możliwości wyboru kierunków rozwoju działalności gospodarczej z wykorzystaniem oferowanego w projektach wsparcia. Zwrócili również uwagę na rolę drobnych gospodarstw rolnych w podtrzymywaniu żywotności terenów górzystych (górkich i pogórkich), postulując zwiększenie stawek wsparcia o 20 proc. w stosunku do stawki podstawowej, zwłaszcza dla tych gospodarstw, które poza produkcją roślinną prowadzą także produkcję zwierzęcą. Zaniepokojenie uczestników wywołała ówczesna dyskusja nad propozycjami obniżenia poziomu i strukturą podziału budżetu UE na lata 2014 - 2020. Szczególne obawy budziło zagrożenie znacznym zmniejszeniem środków finansowych przeznaczonych na II filar WPR. Stan taki oznaczałby bowiem faktyczne ograniczenie źródeł wsparcia oraz zamrożenie rozwoju struktur rolnych, w szczególności w nowych krajach członkowskich UE. Obniżenie poziomu finansowania oznaczałoby także znaczne ograniczenie szans rozwojowych i dywersyfikacji źródeł dochodów, w sferze zarówno rolnictwa, jak i działań komplementarnych oraz pozarolniczych.

Trzecia Konferencja, która odbyła się w 2013 r., ogniskowała się na temacie: *Problemy społeczne i ekonomiczne drobnych gospodarstw rolnych w Europie*. Zamiarem organizatorów było, aby przedstawiciele różnych instytucji pracujących na rzecz rolnictwa, zarówno z krajów Unii Europejskiej, jak i krajów pretendujących do członkostwa w UE (w tym przedstawiciele środowisk naukowych, samorządu terytorialnego i organizacji społeczno-zawodowych rolników), przedstawili i skonfrontowali wyniki badań, stanowiska, opinie oraz oceny dotyczące społecznych i ekonomicznych problemów drobnych gospodarstw rolnych w Europie. Zaprezentowane wówczas referaty i doniesienia naukowe dotyczyły także aktualnego stanu negocjacji nad przyszłym kształtem WPR w ramach tzw. trilogu.

Europejskie Centrum Badawcze Drobnych Gospodarstw Rolnych **w roku 2014 zorganizowało czwartą Konferencję – Młodzież w gospodarstwach rodzinnych i na obszarach wiejskich Europy**. Jej tematyka obejmowała szeroko rozumianą problematykę społeczną i ekonomiczną mieszkańców wsi ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży wiejskiej. Zamiarem organizatorów było, aby autorzy referatów skupili szczególną uwagę na kapitale ludzkim, zwłaszcza na osobach młodych, pracujących w drobnych gospodarstwach rodzinnych – często dwuzawodowych, utrzymujących się wyłącznie z rolnictwa lub/i spoza rolniczych źródeł dochodów, czy też poszukujących swojego miejsca w pracy i aktywności ekonomicznej. W zainteresowaniu konferencji znajdowało się również podjęcie problemów związanych z funkcjonowaniem wiejskich gospodarstw domowych, rodzin rolniczych oraz temat awansu społecznego i zawodowego młodzieży wiejskiej.

Temat piątej Konferencji (2015): Alternatywne źródła dochodów w drobnych gospodarstwach rolnych Unii Europejskiej zwrócił uwagę uczestników na problematykę uzyskiwania dochodów przez osoby pracujące w drobnych gospodarstwach.

To ważny temat, gdyż wówczas znajdowaliśmy się na progu realizacji Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2014 - 2020. Asumpt do dyskusji dała również podpisana przez Prezydenta RP 5 maja 2015 r. ustawa poszerzająca zakres sprzedaży bezpośredniej. Stwarzała ona możliwość uzyskiwania dodatkowych dochodów dla osób związanych z gospodarstwami o małym areale, których w Małopolsce jest bardzo wiele.

Szósta Konferencja (2016) zatytułowana była: *Społeczno-gospodarcza aktywizacja kobiet na obszarach wiejskich*. Zaproszeni przez Organizatorów prelegenci, w tym szczególnie kobiety zrzeszone w licznych organizacjach pozarządowych, prężnie działających na obszarach o rozdrobnionej strukturze agrarnej, zwróciły uwagę na działalność społeczno-zawodową tej grupy społecznej. Była to również okazja do wymiany poglądów i doświadczeń między naukowcami, a praktykami. Dlatego ważne miejsce w programie Konferencji zarezerwowane zostało na dyskusję.

Przed nami **siódma Konferencja** – *Innowacyjność obszarów wiejskich na terenach zurbanizowanych*. Głównym problemem, który zostanie podjęty w tym roku, będzie rolnictwo na obszarach zurbanizowanych, tj. w miastach oraz na terenach podmiejskich. Obszary te stanowią w krajach członkowskich Unii Europejskiej do nawet 20 proc. ich powierzchni, w tym prawie 60 proc. to użytki rolne. Niemniej jednak perspektywa zmiany zagospodarowania i kurczenia się miejskich zasobów ziemi rolnej jest zjawiskiem niepokojącym. Koniecznym staje się zatem wypracowanie właściwych rozwiązań urbanistycznych. Zagospodarowanie tych przestrzeni, uwzględniające założenia zrównoważonego rozwoju, oddziałuje na cały ekosystem miejski, wpływając na zdrowie milionów ludzi zamieszkujących regiony Mazowsza, Śląska, Małopolski, a w tym wielkie aglomeracje, takie jak: Warszawa, Wrocław i Kraków. Mamy świadomość, że w Polsce zaniedbania w tym zakresie są znaczne i władze municypalne nie poradzą sobie z ich rozwiązaniem bez pomocy nauki. Dlatego tak istotną rolę odgrywają badania nad innowacyjnymi technologiami określanymi wspólnym mianownikiem „smart city”.

Podobnie jak w poprzednich latach w trakcie Konferencji wypracowany zostanie komunikat końcowy, który będzie przesłany do Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej oraz ministrów ds. rolnictwa i polityki społecznej krajów biorących udział w obradach.

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie

ul. Meiselsa 1
31-063 Kraków
tel.: (+48 12) 424 05 00
www.cdr.gov.pl/krakow

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie wraz z Oddziałami w Krakowie, Poznaniu i Radomiu obejmuje zasięgiem swojego działania cały kraj i podlega bezpośrednio Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Doskonali kadrę doradztwa rolniczego, oświaty i obsługi rolnictwa. Współpracuje z ośrodkami doradztwa rolniczego, izbami rolniczymi, organami samorządu terytorialnego, organizacjami branżowymi,

placówkami naukowo-badawczymi i innymi organizacjami i instytucjami pracującymi na rzecz rozwoju wsi, tworząc nowoczesne rozwiązania organizacyjne związane z funkcjonowaniem i rozwojem doradztwa rolniczego.

Misją CDR Oddział Kraków jest wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich poprzez podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych doradców rolnych, nauczycieli szkół sektora rolno-spożywczego i innych mieszkańców obszarów wiejskich. Centrum prowadzi również działania na rzecz poprawy poziomu dochodów rolniczych oraz podnoszenia konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych.

CDR Oddział w Krakowie organizuje szkolenia, seminaria, konferencje i inne formy doskonalenia zawodowego z zakresu rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, a szczególności z zakresu:

- wsparcia turystyki wiejskiej;
- aktywizacji środowisk lokalnych;
- dziedzictwa kulturowego wsi;
- promocji produktu regionalnego;
- wspierania pozarolniczych form aktywności gospodarczej rolników i ich rodzin.

Współorganizatorzy Konferencji

Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego

ul. Czysta 21

31-121 Kraków

tel.: (+48 12) 662 43 31

www.msdr.edu.pl

Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego (MSDR) z siedzibą w Uniwersytecie Rolniczym w Krakowie działa od 25 maja 1993 r. Posiada osobowość prawną, jest zarejestrowane w Sądzie Wojewódzkim w Krakowie pod nr 928 i w Krajowym Rejestrze Sądowym pod nr 0000055226 (od 26 października 2001 r.). Zrzesza osoby fizyczne reprezentujące naukę, edukację, doradztwo rolnicze oraz administrację państwową i samorządową. Stowarzyszenie jest również zarejestrowane w Central Consultancy Register of DG1A w Brukseli (pod nr CCR 18786).

Celem stowarzyszenia jest:

- Inicjowanie sprzyjających warunków dla rozwoju doradztwa rolniczego i edukacji rolniczej.
- Ułatwienie aktywnego oddziaływania ośrodków naukowo-badawczych, w tym Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, jednostek doradztwa rolniczego i branżowych instytutów naukowo-badawczych na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, a także na szeroko pojętą ochronę i kształtowanie środowiska naturalnego.
- Wykorzystywanie potencjału intelektualnego i badawczego uczelni i jednostek naukowo-badawczych w realizacji zadań zgłaszanych przez praktykę rolniczą.
- Rozwój doradztwa organizacyjnego, ekonomicznego, prawnego i finansowego dotyczącego infrastruktury gospodarczej wsi, gminy i regionu.
- Inspirowanie i rozwijanie twórczych inicjatyw zmierzających do przyspieszania przemian w środowiskach wiejskich, podnoszenia poziomu życia mieszkańców obszarów wiejskich, rozwoju technologii produkcji rolniczej i rynku rolnego, a także doskonalenie w tym zakresie.
- Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości rolniczej i pozarolniczej w środowisku wiejskim.
- Popularyzowanie problematyki ochrony środowiska naturalnego i ekologicznych metod gospodarowania oraz działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.
- Aktywny udział w transferze wiedzy i innowacji oraz ułatwianie przepływu informacji o najnowszych zdobyczach nauki i techniki nadających się do zastosowania w praktyce rolniczej.
- Doskonalenie działalności zawodowej pracowników doradztwa rolniczego i edukacji rolniczej.

- Dążenie do podnoszenia poziomu życia mieszkańców obszarów wiejskich oraz aktywizacji młodzieży wiejskiej i seniorów.

MSDR w konsorcjum z Małopolskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Karniowicach, Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie i Małopolską Izbą Rolniczą realizowało wiele projektów edukacyjnych, finansowanych ze środków Unii Europejskiej i innych źródeł krajowych i zagranicznych, m.in.:

- szkolenia w zakresie *cross-compliance* w woj. małopolskim (2011 - 2013);
- szkolenia w zakresie stosowania środków ochrony roślin z uwzględnieniem zasad integrowanej ochrony w województwie małopolskim (2014 - 2015).

Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego od 1995 r. jest wydawcą kwartalnika „Wieś i Doradztwo” kierowanego głównie do doradców; do tej pory opublikowano 91 wydań.

Małopolska Izba Rolnicza

os. Krakowiaków 45a/15
31-964 Kraków
tel./fax: (+48 12) 643 17 62
tel.: (+48 12) 643 16 87
e-mail: mir@mir.krakow.pl
www.mir.krakow.pl

Małopolska Izba Rolnicza (MIR) jest jednostką organizacyjną samorządu rolniczego działającego na mocy ustawy o izbach rolniczych (Dz.U. z 1996 r. Nr 1, poz. 3), powołanego w celu rozwiązywania problemów rolnictwa i reprezentowania zrzeszonych w niej podmiotów.

Obecnie MIR jest jedną z 16 wojewódzkich izb rolniczych w Polsce, a obszar jego działalności obejmuje województwo małopolskie. W strukturze organizacyjnej MIR funkcjonuje 19 rad powiatowych, w których zasiadają przedstawiciele gmin wybierani przez członków Izby na 4-letnie kadencje.

Izba, jako jeden z elementów doradztwa publicznego wspomaga system doradztwa państwowego funkcjonującego w środowisku wiejskim. Działa na rzecz równomiernego rozwoju małopolskiego rolnictwa oraz poprawy warunków ekonomicznych i społeczno-bytowych osób zamieszkujących tereny wiejskie. Inicjuje i wspiera działania prowadzące do wzrostu konkurencyjności produktów rolnych na rynkach krajowych i zagranicznych, dbając jednocześnie o zachowanie czystego środowiska i dziedzictwa kulturowego.

W działalności MIR wykorzystywane są różnego rodzaju metody komunikowania takie jak szkolenia, seminaria, konferencje, staże, wyjazdy branżowe – krajowe i zagraniczne, wystawy, imprezy promocyjno-marketingowe, przekazy medialne (telewizyjne, radiowe i prasowe) oraz publikacje własne (m.in. „Informator MIR”). W realizacji swoich przedsięwzięć Izba współpracuje z jednostkami doradztwa rolniczego, organizacjami działającymi na rzecz rolnictwa, jednostkami samorządu terytorialnego, z instytucjami naukowo-dydaktycznymi i badawczymi oraz z organizacjami zrzeszającymi wyspecjalizowanych producentów rolnych.

MIR jest jednym z partnerów KSOW, a nasi delegaci i członkowie działają w LGD na terenie całej Małopolski. Członkowie Zarządu oraz delegaci MIR pełnią też funkcje doradcze w takich instytucjach jak: Rada Gospodarki Wodnej, wojewódzka i powiatowe Rady Zatrudnienia, Rada Społeczna Doradztwa Rolniczego, Regionalny Komitet Sterujący.

Ważnym kierunkiem działalności MIR jest poprawa jakości produktów rolnych oraz promowanie żywności wyprodukowanej przez małopolskich rolników. Do naszych sukcesów w tym zakresie należy m.in. zarejestrowanie fasoli „Piękny Jaś z Doliny Dunajca” oraz śliwki suszonej „suska sechłońska” jako regionalnych produktów tradycyjnych.

Od kilku lat prowadzimy starania o wprowadzenie zmian legislacyjnych ułatwiających lokalną dystrybucję żywności wytwarzanej przez rolników. Od 2012 r. aktywnie uczestniczymy m.in. w projekcie Fundacji Partnerstwo dla Środowiska, którego efektem jest stworzenie marki Produkt Lokalny z Małopolski oraz rozwój lokalnej przedsiębiorczości w oparciu o tradycyjne, regionalne produkty.

Mając na uwadze specyfikę małopolskiego rolnictwa Izba, propaguje ideę poszukiwania pozarolniczych źródeł dochodów, m.in. poprzez aktywne wspieranie działalności agroturystycznej.

Od 2006 r. w okresie wakacyjnym MIR współorganizuje lub organizuje kolonie i półkolonie dla dzieci i młodzieży wiejskiej.

Izba nawiązała i utrzymuje liczne kontakty z zagranicznymi organizacjami rolniczymi. Wieloletnia współpraca z izbami francuskimi (region Rodan-Alpy i departament Doubs), zaowocowała m.in. licznymi wyjazdami szkoleniowymi dla rolników oraz stażami dla uczniów szkół rolniczych i studentów. W 2016 r. nawiązaliśmy partnerską współpracę z rumuńską Izbą Handlowo-Przemysłową w Bystrzycy (rum. *Bistrița*) oraz tamtejszym samorządem.

Informacje o bieżącej działalności i interwencjach podejmowanych przez MIR zamieszczane są na stronie internetowej www.mir.krakow.pl.

Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Karniowicach

os. XXXV-lecia PRL 9
32-082 Bolechowice
tel.: (+48 12) 285 21 13

Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Karniowicach jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną, świadczącą kompleksowe usługi konsultingowe w zakresie doradztwa rolniczego. Jego głównym celem działania jest realizacja programów doradczych, informacyjnych i szkoleniowych na rzecz wsi i rolnictwa.

Oferta doradcza MODR jest skierowana do rolników indywidualnych i członków ich rodzin, a także wszystkich mieszkańców obszarów wiejskich, grup producenckich, instytucji samorządowych, firm ze sfery agrobiznesu i branży okołorolniczej. MODR obejmuje swoją działalnością obszar całego województwa małopolskiego, a doradztwo świadczone przez 17 Powiatowych Zespołów Doradztwa Rolniczego koordynowane jest przez centrum zarządzające znajdujące się w Karniowicach w gminie Zabierzów. Doradztwo prowadzone przez MODR dotyczy między innymi:

- sposobów korzystania z pomocy finansowej pochodzącej z funduszy Unii Europejskiej lub innych instytucji krajowych i zagranicznych;
- restrukturyzacji rolnictwa na obszarach wiejskich i modernizacji gospodarstw rolnych;
- ekonomiki rolnictwa i marketingu produktów rolnych;
- wspierania rozwoju grup producenckich;
- rewitalizacji terenów wiejskich, kultywowania sztuki i tradycji ludowych;
- ekorozwoju wsi, ekologii i ochrony środowiska;
- agroturystyki, turystyki wiejskiej i alternatywnych źródeł dochodu;
- technologii produkcji roślinnej i zwierzęcej;
- adaptacji nowoczesnych, innowacyjnych rozwiązań i projektów w ramach tranzytu osiągnięć nauki do praktyki rolniczej.

MODR oferuje również, w ramach odpłatnych usług doradczych, pomoc przy sporządzaniu dokumentacji niezbędnej w procesie ubiegania się o dotacje z funduszy europejskich, w tym dotyczące dopłat obszarowych oraz *PROW 2014 - 2020*. Ośrodek organizuje ponadto na terenie poszczególnych gmin Małopolski ogólnodostępne, bezpłatne szkolenia dla rolników i liderów wiejskich oraz odpłatne kursy kwalifikacyjne i specjalistyczne szkolenia, które pozwalają na uzyskanie nowych umiejętności i kwalifikacji przydatnych do prowadzenia działalności rolniczej.

Szczegóły dotyczące oferty usług doradczych MODR dostępne są w siedzibie Ośrodka w Karniowicach oraz w Powiatowych Zespołach Doradztwa Rolniczego.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Małopolski Oddział Regionalny
ul. Lubicz 25, 31-503 Kraków
Informacja - tel.: (+48 12) 629 80 10
www.arimr.gov.pl

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) powstała w 1994 r. w celu wspierania rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich – jest największą agencją płatniczą w Europie. Zajmuje się wdrażaniem instrumentów współfinansowanych z budżetu Unii Europejskiej oraz udziela pomocy ze środków krajowych. Agencja ściśle współpracuje z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W zakresie gospodarowania środkami publicznymi podlega nadzorowi Ministerstwa Finansów. Struktura ARiMR jest trzypoziomowa: centrala, oddziały regionalne (16) oraz biura powiatowe (314).

Głównymi beneficjentami działań realizowanych przez ARiMR są rolnicy, mieszkańcy wsi, przedsiębiorcy i samorządy lokalne. Agencja udziela też pomocy podmiotom z sektora rybackiego. Wśród jej zadań najważniejsze miejsce zajmuje realizacja płatności bezpośrednich oraz działań z zakresu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Płatności bezpośrednie to wsparcie finansowe mające na celu podniesienie dochodów rolników. Dopląty udzielane są rolnikom proporcjonalnie do powierzchni upraw i posiadanych stad zwierząt. Po raz pierwszy płatności bezpośrednie zostały wypłacone w 2004 r., po akcesji Polski do Unii Europejskiej. W 2017 r. Agencja realizuje czternastą już kampanię płatności bezpośrednich.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020 umożliwia kontynuację procesu modernizacji wsi oraz rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej, rozpoczętego w minionych latach. Zgodnie z intencją UE jest to program uzupełniający wspólną politykę rolną UE. W ramach *PROW 2007 - 2013* ARiMR zrealizował szereg działań, których celem było unowocześnianie gospodarstw, podnoszenie ich konkurencyjności, tworzenie nowych miejsc pracy, a także dbałość o środowisko.

Po szczegółowe informacje na temat aktualnie realizowanych działań zapraszamy na stronę internetową Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa:
www.arimr.gov.pl.

Agencja Rynku Rolnego

Oddział Terenowy w Krakowie
ul. Mogilska 104, 31-546 Kraków
tel.: (+48 12) 424 09 40
fax: (+48 12) 426 49 10
www.arr.gov.pl

Agencja Rynku Rolnego (ARR) jest państwową osobą prawną, nad którą nadzór sprawuje minister właściwy do spraw rynków rolnych, a w zakresie gospodarki finansowej – minister właściwy do spraw finansów publicznych.

Agencja działa od 1990 r. na rzecz utrzymania równowagi gospodarczej w sektorze rolno-żywnościowym i posiadając od akcesji Polski do UE status unijnej agencji płatniczej, realizuje powierzone jej zadania w ramach wspólnej polityki rolnej UE. Posiada również Certyfikat Systemu Zarządzania Jakością w zakresie administrowania mechanizmami WPR, mechanizmami finansowanymi z budżetu krajowego oraz funduszami promocji produktów rolno-spożywczych. Spełnienie wymagań normy PN-EN ISO 9001 stanowi potwierdzenie sprawnej pracy, zaangażowania i wysokich kwalifikacji pracowników.

Działania realizowane przez Agencję wspierają polskie rolnictwo i przyczyniają się do systematycznego wzrostu popytu na polskie produkty rolne i żywnościowe. W jej ramach funkcjonuje 16 oddziałów rozmieszczonych zgodnie z podziałem administracyjnym Polski. Jednym z nich jest Oddział Terenowy ARR w Krakowie, który został utworzony 1 stycznia 2003 r.

Agencja Rynku Rolnego administruje wybranymi mechanizmami wspólnej polityki rolnej UE oraz finansowanymi z budżetu krajowego, w tym:

- prowadzi interwencyjny zakup i sprzedaż produktów rolnych i ich przetworów;
- administruje systemami kwotowania produkcji;
- administruje wymianą towarową z zagranicą poprzez wydawanie pozwoleń na przywóz i wywóz oraz wypłacanie refundacji wywozowych;
- wspiera promocję produktów żywnościowych oraz ich konsumpcję;
- administruje funduszami promocji;
- monitoruje produkcję biogazu rolniczego.

Agencja Rynku Rolnego realizuje również zadania delegowane z ARiMR, tj.:

- uznawanie grup producentów rolnych i ich związków;
- uznawanie grup i organizacji producentów;
- obsługę programów operacyjnych;
- wsparcie na przystępowanie do systemów jakości PROW 2014 - 2020.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

Oddział Regionalny w Krakowie

ul. Bratysławska 1a

31-201 Kraków

tel.: (+48 12) 618 94 00

www.krus.gov.pl

Ubezpieczenie społeczne rolników uregulowane zostało ustawą z 20 grudnia 1990 roku (Dz.U. 2016 poz. 277 tj.). Realizację zadań wynikających z ustawy powierzono odrębnej instytucji – Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (nad którą nadzór sprawuje minister właściwy ds. rolnictwa), zobowiązując ją do prowadzenia zadań wyodrębnionych z systemu powszechnego, w tym m.in.:

- obsługi rolników w sprawach dotyczących obejmowania ubezpieczeniem społecznym rolników i opłacania składek na to ubezpieczenie;
- przyznawania i wypłaty świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń:
  - emerytalno-rentowego,
  - wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego,
- prowadzenia działalności prewencyjnej na rzecz upowszechniania zasad bezpieczeństwa pracy w gospodarstwach rolnych oraz eliminowania zagrożeń w miejscu pracy i życia rolników;
- prowadzenia dobrowolnej, nieodpłatnej rehabilitacji leczniczej dla osób uprawnionych do świadczeń KRUS, zagrożonych niezdolnością do pracy, bądź trwale lub okresowo całkowicie niezdolnych do pracy w gospodarstwie rolnym.

Od 1997 roku KRUS prowadzi odrębny dwuinstancyjny system orzecznictwa lekarskiego w związku z ustalaniem prawa ubezpieczonych w KRUS do świadczeń zależnych od niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym lub medycznej oceny stanu zdrowia.

Od dnia wejścia Polski do UE, Kasa realizuje zadania związane z koordynacją zabezpieczenia społecznego w krajach Unii Europejskiej.

Kasa realizuje wiele dodatkowych zadań zleconych przez państwo, m.in. realizuje świadczenia kombatanckie dla inwalidów wojennych, obsługuje ubezpieczenie zdrowotne rolników, ich domowników, emerytów i rencistów, a także członków ich rodzin, pełniąc zarazem na rzecz NFZ funkcję płatnika składek na to ubezpieczenie.

Związek Młodzieży Wiejskiej

ul. Chmielna 6/6
00-020 Warszawa
tel.: (+48 22) 826 11 68
www.zmw.pl

Związek Młodzieży Wiejskiej to organizacja zrzeszająca osoby do 35. roku życia. Działamy na terenie Polski od 1928 roku reprezentując interesy młodzieży z obszarów wiejskich oraz małych miasteczek. Historia ZMW to historia młodych dziewcząt i chłopców, którzy scenariuszami życia uświetniali imię organizacji, ale również prezentowali postawy patriotyczne, postępowe czy prospołeczne, wpływając na rozwój naszej ojczyzny. Często te historie miały charakter heroicznych wyzwań, gdy młodym ludziom przychodziło stanąć do walki o wolność kraju, zasilając oddziały m. in. Batalionów Chłopskich. Działaczom ZMW polskość kojarzyła się nie tylko z przywiązaniem do narodu, ale przede wszystkim z równym traktowaniem ogółu obywateli bez względu na płeć, stan zamożności czy pochodzenie. Młodzi ludzie z ZMW często musieli podejmować walkę o sprawiedliwy dostęp do edukacji, pracy czy ziemi dla młodych rolników. Sprawiedliwość społeczna wyznacza granice dla sumienia działaczy ZMW, by nie zapominać o tych, którzy mogą zostać wykluczeni ze społeczeństwa obywatelskiego.

Możliwość organizowania się sprzyja budowaniu relacji między ludźmi, a zarazem wzmacnia głos organizacji. Dzięki ZMW młodzi ludzie mogą realizować swoje pasje i zainteresowania, jak również zdobywać nowe kwalifikacje i poszerzać horyzonty. Możliwość rozwoju osobowościowego sprawia, że działacze Związku Młodzieży Wiejskiej mają możliwość korzystania z dóbr, jakie stwarza rozwój Polski, a także członkostwo w Unii Europejskiej.

Dokąd zmierza Związek Młodzieży Wiejskiej? Cały czas się zmienia, obecnie możemy powiedzieć, że z organizacji 1.9 stajemy się nowoczesną organizacją w wersji 2.0. Staje się tak dzięki ciągłej wymianie pokoleń, a co za tym idzie - poruszaniu problemów, które nurtują młodzież współcześnie. W naszych działaniach nie zapominamy o bezrobociu, pełnowartościowym udziale młodych ludzi w życiu obywatelskim zarówno w naszym kraju, jak i w Europie. Dziś w kosmopolitycznym świecie jesteśmy wiodącą organizacją korzystającą z wymian międzynarodowych czy staży zagranicznych dla młodych ludzi.

ZMW to młodzi ludzie, którzy pragną „odważnie przez życie iść, po nowe sięgać marzenia”.

Dariusz Suszyński – prezes ZK ZMW

Eko-Socjalne Forum Polski (ESFP)

al. Adama Mickiewicza 21
31-120 Kraków
tel.: (+48) 502 408 636

To organizacja skupiająca naukowców i praktyków, zainteresowanych ideologią krzewienia zrównoważonego modelu społeczeństwa i gospodarki. ESFP zostało założone w 2015 roku z inicjatywy pracowników Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Celem ESFP jest udział w międzynarodowych działaniach dotyczących koncepcji ekologiczno-socjalnej gospodarki rynkowej, rozumianej jako rozwinięcie socjalnej gospodarki rynkowej, ale warunkującej równowagę pomiędzy konkurencyjnym charakterem gospodarki rynkowej, sprawiedliwością społeczną i ekologią.

Działalność ESFP koncentruje się na minimalizacji negatywnych konsekwencji globalizacji i rewolucji technicznej, które spowodowały, iż światowy system gospodarczy jest w wielu krajach oderwany od ram narodowych – głównie na obszarach wiejskich. Chodzi przy tym o narastające problemy ekologiczne, zróżnicowaną regionalnie sytuację ekonomiczną, aspekty kulturowe i inne.

ESFP realizuje swoje cele poprzez:

- organizowanie lub współorganizowanie kongresów, zjazdów, sympozjów i konferencji naukowych, a także organizowanie publicznych odczytów, wykładów oraz innych form upowszechniania nauki;
- opracowywanie i publikowanie materiałów dotyczących ekologiczno-socjalnego modelu społeczeństwa i gospodarki w istniejących lub powoływanych wydawnictwach;
- inicjowanie i podejmowanie z udziałem przedstawicieli nauki polskiej pracowań dotyczących ekologiczno-socjalnego modelu społeczeństwa i gospodarki;
- podejmowanie w miarę możliwości prac badawczo-wdrożeniowych przez powołane do tego celu komisje i zespoły robocze na zlecenie lub z własnej inicjatywy;
- organizowanie zespołów rzeczoznawców w celu opracowywania opinii i ekspertyz w zakresie ekologiczno-socjalnego modelu społeczeństwa i gospodarki na zamówienie właściwych władz i instytucji;
- współpracę i utrzymywanie łączności z pokrewnymi stowarzyszeniami w kraju i za granicą oraz jednostkami administracji rządowej i samorządowej, jak również z gospodarką;
- rozwijanie zainteresowań młodzieży problematyką ekologiczno-socjalnego modelu społeczeństwa i gospodarki.

Związek Zawodowy Centrum Narodowe Młodych Rolników

Biuro Zarządu Krajowego:

ul. Świętokrzyska 20/319

00-002 Warszawa

tel.: (22) 657-21-76

www: www.zzcnmr.pl

Związek Zawodowy Centrum Narodowe Młodych Rolników (ZZCNMR) jest jedyną w Polsce rolniczą organizacją zawodową, której struktury w pełni tworzą młodzi pasjonaci rolnictwa. Nasi członkowie to młodzi ludzie prowadzący własne gospodarstwa, często będący następcami w gospodarstwach rodzinnych, ale także młodzież ucząca się w szkołach i na uczelniach rolniczych. Naszą siłą jest zapał do podejmowania nowych wyzwań i ambicja tych młodych ludzi, którzy każdego dnia, wzbogacając swoje doświadczenie, pracują na rzecz własnych gospodarstw, a tym samym wywierają realny wpływ na kształt naszego rodzimego rolnictwa.

Młody rolnik – Polak, młody rolnik – Europejczyk

Dla usprawnienia prac naszej Organizacji na terenie całego kraju zostały utworzone, i stale powstają nowe, koła i kluby młodych rolników ZZCNMR. Dzięki temu jesteśmy w stanie dotrzeć z ofertą udziału w naszych przedsięwzięciach i realizowanych projektach do szerokiego grona młodych ludzi, dla których przyszłość polskiego rolnictwa nie jest obojętna. Realizacja wielu szkoleń, warsztatów, konferencji oraz corocznego - Ogólnopolskiego Kongresu Młodych Rolników – pokazuje, jak duże jest zainteresowanie młodzieży działalnością na rzecz Związku, ale i rozwoju swojego regionu.

Nasi przedstawiciele wykazują się także różnorodną działalnością na arenie międzynarodowej. Od samego początku było dla nas jasne, że nasza aktywność musi być widoczna poza granicami Polski. Dlatego też już w 1999 roku Związek, jako pierwsza organizacja z krajów Europy Środkowej, został członkiem stowarzyszonym Europejskiej Rady Młodych Rolników – CEJA. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej staliśmy się pełnoprawnym członkiem CEJA, co pozwala nam na aktywne uczestnictwo w Europejskich Kongresach Młodych Rolników oraz reprezentowanie interesów polskich rolników.

Nasze priorytety

Od wielu lat czynnie włączamy się w procesy wdrażania pozytywnych zmian na terenach wiejskich oraz działamy konstruktywnie na rzecz poprawy warunków życia na wsi, wykorzystując entuzjazm i zapał młodego pokolenia. Priorytetem działań Związku Zawodowego Centrum Narodowe Młodych Rolników jest tworzenie dogodnych warunków, które umożliwiają młodym rolnikom konkurowanie na europejskim rynku.

Chcemy, aby polskie rolnictwo było nowoczesne, wszechstronne i perspektywiczne. Wierzymy, że zaangażowanie i pasja naszych działaczy wykreują nowy, lepszy obraz rolnictwa!

Innowacyjność obszarów wiejskich na terenach zurbanizowanych

Miejska agrokultura jako katalizator zrównoważonego rozwoju obszarów zurbanizowanych – innowacja czy powrót do korzeni?¹

Dr inż. Wojciech Sroka

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Wprowadzenie

W 2007 roku po raz pierwszy w historii liczba ludności miejskiej przekroczyła 50% ogólnego zaludnienia [UNFPA 2007], a prognozuje się, że do roku 2050 aż 6 mld ludzi (ponad dwie trzecie) zamieszka w miastach. Jednym z najbardziej zurbanizowanych kontynentów jest obecnie Europa, gdzie blisko ¾ ludności osiedliło się w miastach [ONZ 2014]. Europa dość wcześnie przeszła okres dynamicznej industrializacji i pierwszej urbanizacji po czym coraz wyraźniej zaczęły się zaznaczać kolejne fazy urbanizacji, tj. suburbanizacja, *urban sprawl* (rozlewanie miast) oraz peryurbanizacja. Mimo występującej w literaturze przedmiotu rozbieżności dotyczącej definicji i specyfiki każdego z tych procesów wszyscy autorzy zgadzają się, iż ich skutkiem jest upodabnianie się wsi do miast i upowszechnianie warunków i wzorców życia miejskiego, zmiana stosunków i więzi społecznych, a także przekształcenie środowiska życiowego człowieka na wzór miejski [Maik 1992; Staszewska 2013]. Powszechnie przyjmuje się, że procesy urbanizacyjne (w tym szczególnie procesy metropolizacji) kreują odejście od społeczeństwa rolniczego do społeczeństwa nowoczesnego, o charakterze pozarolniczym i miejskim [Maik, 1992]. Będą one prowadzić do przekształceń w gospodarce, w sposobie wykorzystania przestrzeni, w społeczeństwie i w kulturze [Smętkowski i inni 2009; Noworól 2014].

Obserwując zmiany zachodzące na terenach miejskich i podmiejskich należy podkreślić, że szczególnie rolnictwo oraz tereny rolnicze będą podlegać dynamicznym zmianom, które zapewne będą prowadzić do ich marginalizacji i osłabiania pełnionych przez nie funkcji produkcyjnych, społecznych oraz środowiskowych. Potwierdzają to badania prowadzone w Europie nad obszarami metropolitarnymi (program PLUREL), gdyż wykazano w nich, iż presja urbanizacyjna prowadzi do dużych zmian w przestrzeni, a ich skutkiem jest degradacja obszarów typu *peri-urban*. Podkreślono, iż pod zabudowę mieszkaniową, infrastrukturę komunikacyjną oraz szeroko pojęty biznes zagospodarowywane są obszary atrakcyjne przyrodniczo, rolnicze i otwarte. Wskazano również, iż dynamika procesów rozwojowych obszarów metropolitarnych jest coraz większa, i przewiduje się, że obszary miejskie będą powiększać się w tempie 0,5 - 0,7% rocznie, a zasięg obszarów podmiejskich w ciągu następnych 30 - 50 lat ulegnie podwojeniu [Piorek i inni 2011].

¹ W opracowaniu wykorzystano fragmenty opublikowanych prac naukowych autora niniejszego tekstu. W szczególności korzystano z opracowania: Sroka W., Musiał W. 2016. *Rolnictwo i gospodarstwa rolne na obszarach miejskich i podmiejskich – konceptualizacja oraz przesłanki rozwoju*. Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., *Oeconomica* 329(84)3, s.123–134 oraz Sroka W. 2014. *Definicje oraz formy miejskiej agrokultury - przyczynek do dyskusji*. *Więś i rolnictwo*. Nr 3 (164), s. 85-104.

W krajach wysoko rozwiniętych problematyka miejskiej agrokultury (ang. *urban agriculture*) jest jednym z bardzo ważnych zagadnień poruszanych szczególnie w kontekście jej roli w kreowaniu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich i podmiejskich. Obszary te są bowiem terenami o znacznym nasileniu różnorodnych konfliktów (społecznych, gospodarczych i przestrzennych) [Prové i inni 2016; Piorr i inni, 2011]. Współcześnie podkreśla się, że zgodnie z nadrzędną zasadą zrównoważonego rozwoju konieczne jest zapewnienie żywotności (trwałości) całego układu wielkomiejskiego. Warunkiem tego jest zróżnicowana, konkurencyjna baza ekonomiczna rozwoju oraz racjonalne gospodarowanie przestrzenią, zachowanie istotnych wartości przyrodniczych i kulturowych, a także zachowanie ładu przestrzennego [European Commission 2009; Piorr i inni 2011; Grochowski 2009].

W Polsce procesy dynamicznej urbanizacji zostały zapoczątkowane dość późno, bo dopiero w drugiej połowie XX wieku. Stopniowy wzrost powierzchni miast był związany głównie z silnymi procesami industrializacji w latach 1960 - 1985, kiedy to prawie 90% miast dużych, tj. powyżej 100 tys. mieszkańców, zwiększyło swoją powierzchnię [Szymańska i inni 2006]. Przywołani autorzy zauważyli, iż często zwiększanie powierzchni miast następowało poprzez dołączanie sąsiednich miejscowości, które nie koniecznie posiadały zwartą zabudowę i wysoką gęstość zaludnienia, tym samym w granicach administracyjnych miast znalazły się również obszary o funkcjach rolniczych [Bański 2008]. Współcześnie około 44% powierzchni miast stanowią użytki rolne (wg ewidencji geodezyjnej) i tym samym dominują one nad innymi formami zagospodarowania przestrzeni [Wierchowski 2011; Sroka 2013; Krzyk i inni 2013]. W obszarach podmiejskich ponad 60% powierzchni zajmują użytki rolne, stąd powstaje pytanie: czy możliwy jest zrównoważony (trwały) rozwój tych obszarów bez zachowania ich rolniczego użytkowania i zachowania żywotnych ekonomicznie gospodarstw rolnych?

Definicja miejskiej agrokultury

Przechodząc do zdefiniowania oraz opisanie pojęcia *urban agriculture*, należy nadmienić, iż w literaturze przedmiotu pojawia się szereg alternatywnych terminów, takich jak: *urban farming*, *city farming*, *professional urban agriculture* [Lohrberg, Timpe 2011]. Analiza definicji tych pojęć wskazuje iż autorzy, stosując różne nazewnictwo, opisują to samo zjawisko. Zdecydowanie najpopularniejsze jest pierwsze określenie, tj. *urban agriculture*, które należałoby przełożyć na język polski jako „rolnictwo miejskie”. Można jednak mieć wątpliwości co do poprawności przekładu rzeczownika rolnictwo, gdyż zasadniczo nie odnosi się ono do takich działalności jak ogrody działkowe, uprawy na balkonach, dachach itp. (a te odgrywają w miastach bardzo dużą rolę), stąd mogłoby ono nieco wprowadzać w błąd. Ponadto pojęcie „rolnictwo miejskie” należy raczej zarezerwować do opisanie działalności typowo rolniczych, prowadzonych zazwyczaj na obrzeżach miast [Sroka 2014]. Proponuje się zatem „spolszczyć” angielski termin „urban agriculture”, wprowadzając pojęcie „miejska agrokultura” [Sroka 2014]. Podobny zabieg

zastosowali badacze niemieccy, zamieniając słowo *agriculture* niemiecko brzmiącym *Agrikultur* [Lohrberg, Timpe 2011].

Prowadzone badania naukowe sprawiły, iż współcześnie pojęcie miejskiej agrokultury jest różnorodnie interpretowane oraz definiowane [Sroka, Musiał 2016]. Najczęściej jednak określa się ją jako „działalność w zakresie wytwarzania, przetwarzania i dystrybucji produktów żywnościowych, nieżywnościowych, chowu zwierząt oraz upraw leśnych na terenie miast oraz obszarów podmiejskich” [Mougeot 2000]. Sroka [2014], badając zróżnicowanie miejskich i podmiejskich systemów rolniczych twierdzi, iż „miejska agrokultura to działalność, która polega na świadomym i celowym sterowaniu procesami biologicznymi roślin i zwierząt w celu wytworzenia produktów żywnościowych i nieżywnościowych zarówno na cele komercyjne, jak też na własne potrzeby. Odbywa się ona wewnątrz miast oraz na obszarach przestrzennie i funkcjonalnie z nim związanymi. W procesach produkcyjnych wykorzystywane są zasoby naturalne, materialne, jak również zasoby pracy oraz usługi występujące głównie na terenie miasta i strefy podmiejskiej”. Podobną definicję stworzono dla potrzeb programu COST-Action Urban Agriculture Europe, przy czym Autorzy podkreślają, iż w warunkach krajów wysoko rozwiniętych bardzo ważne jest, aby miejska agrokultura nie była traktowana jako pewna „pozostałość” tradycyjnego wiejskiego rolnictwa, ale jako odrębna, specyficzna forma rolnictwa, będąca wynikiem procesów dostosowawczych do warunków otoczenia, tj. obszarów miejskich [Lohrberg i inni 2015]. Występuje ona wewnątrz miast oraz na obszarach przestrzennie i funkcjonalnie z nim związanymi. Istota „miejskości” rolnictwa nie wynika jednak z samego położenia np. w granicach administracyjnych miasta, lecz z siły występujących powiązań funkcjonalnych i oddziaływania miasta i sektora pozarolniczego na rolnictwo. Zasięg przestrzenny miejskiej agrokultury jest zatem tak „daleki”, jak zasięg oddziaływania miasta na zmiany społeczno-gospodarcze oraz zmiany w przestrzeni i środowisku otaczających je terenów [Sroka, Musiał 2016]. Otwartą kwestią jest sam sposób definicji miasta, a tym bardziej pomiaru siły oddziaływania miast na okoliczne tereny. Współcześnie podkreśla się, iż „miasto” może oznaczać dwie odmienne rzeczywistości: miasto *de iure* – miasto administracyjne oraz miasto faktyczne. Miasto faktyczne odpowiada realiom fizycznym lub społeczno-gospodarczym, które określa się zgodnie z definicją morfologiczną lub funkcjonalną. W ujęciu morfologicznym termin „obszar miejski” dotyczy ciągłości terenu zabudowanego o różnym stopniu gęstości zaludnienia. W ujęciu funkcjonalnym miasto to także obszar podmiejski, definiowany w kategoriach „aglomeracji” czy „zagłębia”, będących lokalizacją dużego rynku pracy dla ludności miejscowej oraz osób dojeżdżających do pracy [European Commission 2009]. Mając na uwadze prezentowane definicje miast i obszarów podmiejskich, należy podkreślić, iż nie jest możliwe jednoznaczne określenie zasięgu przestrzennego miejskiej agrokultury, ale stanowi ona znaczący element przestrzeni krajów rozwiniętych. W zależności od przyjętych definicji miasta (i obszaru podmiejskiego) miejska agrokultura może zajmować od kilku do nawet 20% powierzchni użytków rolnych w Polsce.

Zróżnicowanie form i typów podmiotów miejskiej agrokultury

Miejska agrokultura obejmuje bardzo szeroki zakres różnorodnych systemów produkcyjnych reprezentowanych przez coraz liczniejszą grupę podmiotów. Już w roku 1996 badania prowadzone w ramach Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju wykazały, że miejska agrokultura to co najmniej 40 różnych działalności, w tym ogrodnictwo, akwakultura, ogródki przydomowe, uprawy na dachach i ścianach, na balkonach, farmy wertykalne, hodowle robaków, mięczaków itp. [Mougeot 2006]. W warunkach krajów rozwiniętych, w tym również w Polsce, należy wyodrębnić trzy podstawowe formy miejskiej agrokultury: miejskie i podmiejskie rolnictwo, miejskie ogrodnictwo oraz rolnictwo nie zorientowane na miasta (rys. 1). Wspólną cechą dwóch pierwszych form jest silne funkcjonalne powiązanie z miastem. W przypadku miejskiego i podmiejskiego rolnictwa produkcja rolnicza zorientowana jest na rynek, wykorzystuje się liczne, w tym nowoczesne, kanały dystrybucji, a producenci rolni wykorzystując bliskość miasta, często oferują bardzo szeroką (dywersyfikacja) lub/i starannie wyselekcjonowaną paletę produktów i usług (dyferencjacja). Miejskie ogrodnictwo jako bardzo specyficzna forma miejskiej agrokultury obejmuje wytwarzanie produktów żywnościowych, jak też nieżywnościowych (np. kwiaty) głównie na własne potrzeby. Działalność ta bardzo często ma na celu podnoszenie jakości życia użytkowników ogrodów działkowych, ogrodów wspólnotowych, czy też osób włączających się w „upiększanie” miasta w ramach tzw. partyzantki ogrodniczej. Wspólne spędzanie czasu wolnego, zawiązywanie kontaktów z innymi użytkownikami oraz kształtowanie przestrzeni miejskiej przyczyniają się do polepszania samopoczucia i zdrowia mieszkańców miast. Tym samym miejskie ogrodnictwo pełni przede wszystkim funkcje pozaekonomiczne, tj. społeczne oraz środowiskowe.

Rysunek 1. Charakterystyka głównych form miejskiej agrokultury w krajach rozwiniętych

<ul style="list-style-type: none"> - średnia i wysoka intensywność produkcji, - gospodarstwa zarządzane głównie przez profesjonalistów i częściowo hobbystów oraz „społeczników”, - miasto postrzegane jest jako szansa rozwoju, - produkcja ukierunkowana jest przede wszystkim na zaspokajanie potrzeb społeczności miejskiej, - korzystają z nowoczesnych kanałów dystrybucji oraz licznych kanałów marketingowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - realizowane są przede wszystkim cele społeczne i środowiskowe, - zarządzane głównie przez hobbystów i „społeczników”, - produkcja ukierunkowana na samozaopatrzenie, - korzystają z nowoczesnych kanałów marketingowych w celu promocji idei miejskiego ogrodnictwa. 	<ul style="list-style-type: none"> - gospodarstwa zarządzane głównie przez profesjonalistów i „urodzonych rolników”, - realizują głównie cele ekonomiczne, - miasto postrzegane jest jako zagrożenie rozwoju, - produkcja nie jest ukierunkowana na lokalne miasto, - korzystają z tradycyjnych kanałów dystrybucji.
---	---	---

Źródło: [Sroka, Musiał 2016]

W miastach oraz na obszarach podmiejskich występują również podmioty, których działalność nie jest zorientowana na rynek miejski [Lohrberg i inni 2015]. Z uwagi na swoją lokalizację stanowią one podmiot miejskiej agrokultury, mimo iż funkcjonalnie są dość luźno powiązane z ośrodkami miejskimi. Występowanie tej formy rolnictwa jest wynikiem procesu rozlewania miast, tj. wchłaniania przez nie okolicznych miejscowości oraz poszerzania obszarów funkcjonalnych miast. Wydaje się, iż forma ta stanowi raczej przejściowy i recesywny etap rozwoju gospodarstw/przedsiębiorstw rolniczych, gdyż podmioty te albo dostosują swoją ofertę do warunków miejskich, albo powoli będą zanikać. Im bliżej są one położone miast, tym z reguły proces ten będzie szybszy. W środowisku miejskim i podmiejskim mają one bowiem coraz większe problemy z powiększaniem skali produkcji i arealu lub jest to nawet niemożliwe. Ziemia rolna z powodu swych relatywnych niedoborów staje się coraz droższa [Lovell 2010], a miejski styl życia okolicznych mieszkańców oraz szeroko pojęta legislacja, w tym np. plany zagospodarowania przestrzennego, czy też normy sanitarne i epidemiologiczne, mogą mocno ograniczać i utrudniać rozwój działalności rolniczej [Zasada 2011]

W ramach przedstawionych głównych form miejskiej agrokultury funkcjonuje duża grupa bardzo zróżnicowanych podmiotów, stąd też konieczne jest opracowanie dodatkowych typologii (rys. 2). Część z nich to innowacyjne przedsięwzięcia, które doskonale wpisują się w koncepcję zrównoważonego rozwoju, koncepcję *smart city* oraz *green city*.

Rysunek 2. Typy podmiotów zaangażowanych w poszczególne formy miejskiej agrokultury

Miejskie i podmiejskie rolnictwo	Miejskie ogrodnictwo	Rolnictwo nie zorientowane na miasta
Gospodarstwa/przedsiębiorstwa tworzące lokalny system żywnościowy (ang. <i>local food farms</i>)	Ogrody przydomowe (również na balkonach dachach itp.) (ang. <i>family gardens</i>)	Gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa wszelakich typów rolniczych nie różniące się od typowych „wiejskich” gospodarstw
Gospodarstwa oferujące usługi czasu wolnego (ang. <i>leisure farms</i>)	Ogrody działkowe (ang. <i>allotment gardens</i>)	
Gospodarstwa edukacyjne oraz demonstracyjne (ang. <i>educational farms</i>)	Ogrody edukacyjne (ang. <i>educational gardens</i>)	
Gospodarstwa zachowujące dziedzictwo kulturowe (ang. <i>cultural heritage farms</i>)	Ogrody terapeutyczne (ang. <i>therapeutic gardens</i>)	
Gospodarstwa zaangażowane społecznie (ang. <i>social farms</i>)	Ogrody społecznościowe (ang. <i>community gardens</i>)	
Gospodarstwa terapeutyczne (ang. <i>therapeutic farms</i>)	Partyzantka ogrodnicza (ang. <i>guerilla gardening</i>)	
Pozostałe gospodarstwa (ang. <i>other farms</i>)	Pozostałe formy ogrodnictwa	

Źródło: [Sroka, Musiał 2016]

Wśród podmiotów zaangażowanych w miejskie i podmiejskie rolnictwo występują różne rodzaje gospodarstw oraz przedsiębiorstw rolniczych, jednak najliczniejszą grupę stanowią jednostki tworzące tzw. lokalny system żywnościowy (ang. *local food farms*). Podmioty te koncentrują się na wytwarzaniu produktów głównie na rynek lokalny [Pölling i inni 2016]. Zdarza się, że wchodzi one w ścisłą kooperację z grupami konsumentów (np. rolnictwo wspierane przez społeczność, ang. *community-supported-agriculture*), bądź koncentrują się na sprzedaży bezpośredniej i dostawach żywności do lokalnych sklepów oraz restauracji. Zalicza się do nich również podmioty wytwarzające produkty inne niż żywnościowe, np. kosmetyki z uprawianych roślin czy rękodzieło. Tego typu gospodarstwa miejskie stanowią ważną grupę podmiotów w wielu krajach rozwiniętych, w tym w USA [Vickery 2014], Niemczech [Pölling i inni 2016], Japonii i Kanadzie [Mok i inni 2014], a także w Polsce [Sroka, Wąs, Pölling, 2016].

Liczną grupę stanowią również gospodarstwa rolne oferujące usługi czasu wolnego (ang. *leisure farms*). Skupiają się one głównie na usługach gastronomicznych, nocle-

gowych [Lohrberg i inni 2015], prowadzeniu szkółek jeździeckich, a nawet SPA [Zasada 2011]. Są bardzo popularne w większości krajów rozwiniętych. Kolejna grupa obejmuje gospodarstwa edukacyjne oraz demonstracyjne, których oferta kierowana jest najczęściej do rodzin z dziećmi, uczniów oraz studentów. Często są one prowadzone przez właścicieli rodzinnych gospodarstw rolnych, ale również przez podmioty niekomercyjne, w tym szkoły i ośrodki akademickie o profilu rolniczym, czy też organizacje pozarządowe [Szulczewska, Maksymiuk 2014]. Na podobnych zasadach funkcjonują gospodarstwa promujące dziedzictwo kulturowe (ang. *cultural heritage farms*). Podmioty te zazwyczaj współpracują z władzami miast i są np. traktowane jako część infrastruktury miejskiej zieleni (przykład Wiednia) bądź swego rodzaju „żywe muzea”, gdzie można zobaczyć historyczną wiejską zabudowę. Sporo przykładów gospodarstw promujących dziedzictwo kulturowe można znaleźć np. w Londynie [Laviscio 2014]. W miastach oraz na obszarach podmiejskich rozwinęły się również „gospodarstwa społecznie zaangażowane” (wpisujące się w koncepcję rolnictwa społecznego ang. *social farming*) oraz „gospodarstwa terapeutyczne”. Świadczą one usługi dla osób niepełnosprawnych, chorych umysłowo, uzależnionych oraz innych osób wymagających opieki [van Elsen, Finuola 2013]. Jednostki te bardzo dynamicznie rozwijają się w Holandii, Belgii, Niemczech oraz we Włoszech [Torquati i inni 2015], ale pomysł ten został zaszczerpiony również w Polsce [KPODR 2015]. Determinantą rozwoju tego typu jednostek w krajach wysokorozwiniętych są zmiany demograficzne, a bliskość miast (i specjalistycznej opieki) jest dodatkowym atutem.

Część z opisanych podmiotów, szczególnie w warunkach Polski, to innowacyjne jednostki stosujące niekonwencjonalne metody kontaktu z odbiorcami (innowacje organizacyjne), jak też wdrażające innowacje technologiczne (np. wykorzystanie odpadów organicznych, nadmiaru miejskiej deszczówki itp.). Szereg działań dostosowawczych, w tym stosowanie rozwiązań przyjaznych środowisku przyrodniczemu i miejskiemu (np. poprzez wykluczenie działalności uciążliwych ze względu na zapach, generowanie pyłów, możliwość zanieczyszczenia wody itp.), sprawia, że podmioty te wzbogacają krajobraz miejski i podmiejski, a także przyczyniają się do podniesienia jakości życia mieszkańców miast.

W ramach drugiej formy miejskiej agrokultury, tj. miejskiego ogrodnictwa, w krajach rozwiniętych funkcjonuje liczna grupa różnorodnych ogrodów (przydomowe, działkowe, edukacyjne, terapeutyczne, społecznościowe), a także innych aktywności mających na celu „zazielenianie” miast. Coraz większą popularnością cieszy się żywa architektura, w tym obecne również w Polsce „zielone dachy i ściany”, jak też miejska partyzantka (ang. *guerilla gardening*). Miejskie ogrodnictwo przeżywa swój renesans i jest obecne we wszystkich miastach, ciągle ewoluując i poszerzając swoją ofertę [Fox-Kämper 2015]. Wszystkie z wymienionych podmiotów jednoznacznie wpisują się w koncepcję *green* i *smart city*, przyczyniając się do podniesienia komfortu życia wszystkich mieszkańców. Wydaje się, iż w polskich miastach każda koncepcja zmierzająca do utrzymania, a szczególnie rozszerzenia udziału gruntów zielonych w centrach miast, jest warta promowania.

Ostatnia grupa obejmuje podmioty, które zlokalizowane są w miastach i na obszarach podmiejskich, ale nie wykazują znaczących powiązań z ośrodkami miejskimi. Występują tu przede wszystkim „typowe” gospodarstwa i przedsiębiorstwa rolne bardzo podobne do tych „wiejskich”. Wykazują one zróżnicowaną wielkość, skalę produkcji, zajmują się też wytwarzaniem różnych produktów, przy czym ich wspólną cechą jest brak silnej rynkowej orientacji produkcji na sprzedaż w pobliskich miastach oraz postrzeganie miast jako zagrożenia rozwoju, a nawet trwania [Lohrberg i inni 2015].

Podsumowując charakterystykę typów miejskiej agrokultury należy podkreślić, iż ciągle powstają nowe inicjatywy, a zakres działalności opartej na biologicznej produkcji w miastach i na obszarach podmiejskich jest bardzo szeroki. Przedstawione klasyfikacje zostały wypracowane na podstawie badań prowadzonych w ramach projektu COST Action Urban Agriculture i w możliwie kompletny sposób oddają spektrum pojęcia miejska agrokultura w warunkach krajów rozwiniętych. W krajach o średnim poziomie rozwoju, w tym w „nowych” krajach UE, niektóre typy gospodarstw rolnych nie są jeszcze znane bądź są w początkowej fazie rozwoju, lecz można zakładać, że również tutaj możliwe jest wdrożenie wszystkich zaprezentowanych przykładów.

Przesłanki rozwoju miejskiej agrokultury

Współcześnie w krajach wysoko rozwiniętych miejska agrokultura postrzegana jest jako przedsięwzięcie wpisujące się w strategię ekorozwoju, jak również stanowi ona alternatywę dla miejskiego stylu życia. Pomysł wspierania upraw rolnych w miastach wbrew pozorom nie jest jednak nowy. Już w starożytności było to dość powszechne i nie wynikało tylko z zapobiegliwości pojedynczych mieszkańców, ale było zalecane i wspomagane przez władców [Palej 2010; Ackerman 2012]. W tamtym okresie chodziło głównie o zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego (np. na wypadek oblężenia), ale również ceniono estetyczne walory terenów zielonych [Steinbuch 2012].

Te same motywy rozwoju rolnictwa w miastach są również wymieniane we współczesnych dyskursach. Często podnoszone są kwestie bezpieczeństwa żywnościowego dużych zbiorowości ludzkich, gdyż przewiduje się dalszy dynamiczny wzrost zaludnienia [Sroka 2014]. W literaturze przedmiotu zauważa się również, że postępująca globalizacja uzależniła wiele miast od dalekich i drogich źródeł zaopatrzenia w żywność [Sroka, 2013]. Było to szczególnie widoczne w okresach destabilizacji, zwłaszcza w okresie II wojny światowej czy kryzysu paliwowego w latach 70. itp. Z drugiej strony rosnąca świadomość społeczeństwa, przejawiająca się w chęci wytwarzania i spożywania produktów wysokiej jakości, mieszkania w zielonym otoczeniu czy wreszcie wzmożona działalność ruchów ekologicznych przyczyniają się do wzrostu popularności zarówno produkcji żywności w miastach, jak też prośrodowiskowego zarządzania nim [Schultz i inni 2013].

Współcześnie w dyskursie dotyczącym przesłanek wspierania i rozwoju miejskiej agrokultury podkreśla się, że pełni ona szereg funkcji, w tym funkcje środowiskowe, społeczne, ekonomiczne oraz, w nieco mniejszym zakresie, również kulturowe (tab. 1).

Rysunek 3. Funkcje miejskiej agrokultury w krajach wysoko rozwiniętych

Ekonomiczne	Społeczne	Środowiskowe i kulturowe
- dostarczanie dobrych jakościowo produktów żywnościowych	- możliwość integracji społecznej w ramach wspólnych inicjatyw (ogrody działkowe, partyzantka ogrodnicza)	- ochrona bioróżnorodności poprzez podtrzymywanie rolniczego użytkowania terenu, zapobieganie niekorelowanym sukcesjom np. roślin inwazyjnych
- podnoszenie bezpieczeństwa żywnościowego	- wyższa jakość życia poprzez kontakt z naturą (rekreacja, sport)	- ochrona klimatu (ograniczenie emisji CO ₂ , zmniejszenie efektu miejskiej wyspy ciepła)
- wzmacnianie lokalnego rynku żywnościowego	- edukacja dzieci i młodzieży (rozwój gospodarstw edukacyjnych, demonstracyjnych itp.)	- ochrona gleb i wód (pod warunkiem racjonalnej produkcji)
- generowanie miejsc pracy	- tworzenie miejsc pracy dla osób z różnymi zaburzeniami umysłowymi i fizycznymi	- zagospodarowanie odpadów
- kreacja wartości dodanej regionu oraz tworzenie popytu na środki do produkcji	- tworzenie miejsc opieki dla osób starszych (domy opieki w gospodarstwach rolnych, itp.)	- ochrona dziedzictwa kulturowego

Źródło: [Sroka, Musiał 2016]

Podkreśla się m.in. korzyści związane z ochroną bioróżnorodności (zachowanie siedlisk zwierząt i roślin), ochroną klimatu, jak też wysoko ceniona jest możliwość bliższego kontaktu z naturą czy wzmocnienie integracji mieszkańców miast w ramach dostępu np. do ogrodów działkowych [Mok i inni 2014]. Miejska agrokultura, pełniąc liczne funkcje środowiskowe, przyczynia się do zwiększania różnorodności biologicznej, poprawy mikroklimatu, a także przeciwdziała degradacji gleb oraz wód i sprzyja poprawie jakości powietrza atmosferycznego. Zlokalizowane w strefach podmiejskich tereny rolnicze stanowią bardzo istotne komponenty sieci ekologicznej, głównie zielonych pierścieni i korytarzy ekologicznych. Utrzymanie i restytucja ekstensywnie użytkowanych gruntów rolnych w obrębie zielonych pierścieni jako struktur wyłączonych spod dalszej zabudowy może odgrywać ważną rolę kompozycyjno-strukturotwórczą [Sroka 2014]. Korytarze ekologiczne umożliwiają natomiast przemieszczanie wielu gatunków roślin, zwierząt i grzybów i przez to mają ogromne znaczenie dla funkcjonowania całych ekosystemów [Degórska 2013]. W polskiej literaturze przedmiotu z zakresu urbanistyki problematyka funkcji środowiskowych terenów otwartych, w tym rolniczych, jest bardzo dobrze rozeznana, jednak urbaniści rzadko wskazują ważną rolę gospodarstw rolnych,

które mogą pełnić funkcję strażnika rolniczych obszarów otwartych oraz przyczyniać się do zachowania odpowiedniego ładu przestrzennego. W literaturze zagranicznej, a także w wielu wdrażanych projektach podkreśla się, że najlepszym sposobem na rewitalizację cennych przyrodniczo i krajobrazowo obszarów otwartych jest zachowanie ich użytkowania rolniczego [Steinbuch 2012; Polling i inni 2016]. W krajach Europy zachodniej już w latach 70. XX wieku dostrzeżono znaczenie miejskiej agrokultury i w wielu europejskich metropoliach, w tym w Londynie, Paryżu, Lyonie, Wiedniu, Stuttgarcie, Zagłębiu Ruhry oraz innych, podjęto szereg działań zmierzających do ochrony, a nawet restytucji rolnictwa [Sroka 2014]. Można tutaj wymienić m.in. wdrażaną w miastach Wielkiej Brytanii koncepcję *UK's green belts*; *Finger plan* z Kopenhagi czy *KuLaRuhr-Nachhaltige urbane Kulturlandschaft in der Metropole Ruhr* – projekt realizowany w Zagłębiu Ruhry. W większości krajów wysokorozwiniętych szeroko pojęte rolnictwo zajmuje ważne miejsce w planowaniu przestrzennym, a jego stan jest na bieżąco inwentaryzowany i również wspierany finansowo przez władze miast [Mok i inni 2014].

Odnosząc się do korzyści ekonomicznych nie można poprzestać na prostym rachunku ekonomicznym, gdyż oprócz dostarczania produktów żywnościowych i nieżywnościowych ważną funkcję odgrywa kwestia bezpieczeństwa żywnościowego. Jest ona wymieniana praktycznie przez wszystkich autorów zajmujących się miejską agrokulturą w krajach wysoko rozwiniętych [Mok i inni 2014]. Bardzo ważną funkcją jest również wzmacnianie lokalnych systemów żywnościowych i dostarczanie świeżych produktów, zwłaszcza o niskiej trwałości (owoce, warzywa, grzyby itp.). W wielu krajach lokalne produkty wytwarzane na obszarach miejskich i podmiejskich mają własne marki i cieszą się bardzo dużym zainteresowaniem ze strony konsumentów [Opitz i inni 2015].

Mimo iż miejska agrokultura pełni szereg funkcji, w wielu krajach wysoko rozwiniętych kontestowana jest zasadność przeznaczania, będących we względnym niedobrże gruntów miejskich na cele rolnicze [Zasada 2011; Lovell 2010]. I rzeczywiście niektóre działalności, szczególnie te, które wymagają zaangażowania dużych areałów i są uciążliwe dla środowiska miejskiego (m.in. z uwagi na względy sanitarne), nie powinny być lokowane w bliskim sąsiedztwie dużych skupisk ludności. Niemniej jednak na obszarach podmiejskich, gdzie grunty zwykle cechują się mniejszą wartością rynkową i często nie są zagospodarowane, powinny one być użytkowane rolniczo [Wojewodziec i inni 2016]. W planach zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględnić nie tylko tereny pod działalność gospodarczą i budownictwo mieszkaniowe, ale również pod rolnictwo [Krzyk i inni 2013].

Podsumowanie i wnioski

Odpowiadając na pytanie postawione w tytule opracowania należy stwierdzić, iż miejska agrokultura w krajach rozwiniętych to zarówno działanie innowacyjne, wpisujące się w koncepcję zrównoważonego rozwoju, koncepcje *smart city* i *green city*, jak i swoisty powrót do korzeni. Rolnictwo w miastach było bowiem obecne od zawsze, a źródła historyczne podają, iż już w starożytności koncepcja miejskiej produkcji żywności była wysoce ceniona nie tylko ze względów praktycznych (bezpieczeństwo żywnościowe), ale również doceniano jej funkcje społeczne oraz środowiskowe i estetyczne.

W Polsce temat szeroko pojętego rolnictwa na terenach miejskich (i podmiejskich) nie znalazł jeszcze odpowiedniego uznania ani w oczach polityków, ani naukowców, ani zarządzających miastami. Jest ono w dalszym ciągu postrzegane jako pewna archaiczna i występująca w bardzo silnym regresie forma działalności. Tymczasem w wielu krajach Europy, w Ameryce Północnej, Australii oraz w wysoko rozwiniętych krajach Azji podejmuje się wysiłki zmierzające do restytucji i rozwoju miejskiej agrokultury. Często podkreśla się, że występuje tutaj duży potencjał rozwoju nowych form organizacji rolnictwa, sprzyjających trwałości rozwoju miast.

Specyficzne interakcje pomiędzy formami miejskiej agrokultury a środowiskiem miejskim, w którym występują, tworzą szereg możliwości i wyzwań dla rozwoju innowacji. Mogą one dotyczyć różnych działań zmierzających do maksymalnego wykorzystania zbędnych w mieście odpadów organicznych, wykorzystania będącej w nadmiarze deszczówki, czy rozwoju akwaponiki i wielu innych innowacyjnych projektów (innowacje technologiczne). Pojawiają się również pomysły budowy wertykalnych gospodarstw rolnych, czy też wieżowców, gdzie produkcja żywności będzie towarzyszyć funkcji mieszkaniowej oraz biznesowej. Na obszarach miejskich i podmiejskich występuje również szereg innowacji organizacyjnych. Polegają one na tworzeniu sieci współpracy mieszkańców miast i producentów żywności. Ze względu na bliskość konsumentów producenci miejscy bardziej angażują się w bezpośredni kontakt z klientem, oferując swoje produkty i usługi. Znane są również przykłady włączania mieszkańców miast w produkcję rolną z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi, gdzie konsument korzystając z platformy internetowej wirtualnie prowadzi gospodarstwo rolne. „Polecenia” konsumenta są wykonywane przez rolnika, który uprawia rośliny i w końcu dostarcza je konsumentowi. Zdarza się, że proces produkcji rolnej można podglądać przez kamery internetowe i na bieżąco obserwować wegetację roślin i pracę rolnika. Działaniami innowacyjnymi, szczególnie w krajach Europy środkowej i wschodniej, są przykłady tworzenia gospodarstw rolnych oferujących usługi opieki nad ludźmi starszymi i chorymi, przykłady gospodarstw rolnych prowadzonych przez przedszkola, oferujących kursy edukacyjne itp. W centrach miast powstają ogrody terapeutyczne i edukacyjne, gdzie kontakt z naturą będzie poprawiać samopoczucie mieszkańców, a nawet stan ich zdrowia (hortiterapia).

Rolnictwo w miastach jest coraz częściej uznawane jako narzędzie rozwoju i „przestawiania się” na miasta produktywnie i zrównoważone. Poszczególne formy miejskiej

agrokultury są bardzo zróżnicowane co, implikuje szeroki wachlarz możliwych innowacji, a każda z nich ma swoje unikalne dopasowanie do warunków fizycznych i społeczno-ekonomicznych.

Bibliografia:

Ackerman K. 2012: *The Potential for Urban Agriculture in New York City. Growing Capacity, Food Security & Green Infrastructure*. Columbia University, Columbia.

Bański J. 2008: *Strefa podmiejska – już nie miasto, jeszcze nie wieś*. [w]: *Gospodarka przestrzenna w strefie kontinuum miejsko-wiejskiego w Polsce*. Red. Aleksandra Jezierska-Thoele, Leszek Kozłowski. Toruń: Wydaw. Nauk. UMK s. 29-43.

Degórska B. 2014: *Planowanie terenów otwartych w nowej przestrzeni miejskiej (na przykładzie strefy podmiejskiej Warszawy)*. *Problemy Ekologii Krajobrazu* (13) s. 141-148.

European Commission. 2009: *Promoting Sustainable Urban Development in Europe: Achievements and Opportunities*. Publications Office. Dostępne on-line: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/urban2009/urban2009_en.pdf

FAO. 2007: *Profitability and sustainability of Urban and peri-urban agriculture*. Wydawnictwo FAO, Rzym.

Fox-Kämper R. 2012: *Urbane Landwirtschaft und urbanes Gärtnern. Zwischen Visionen und kommunaler Praxis*. IFPRA 2012 Basel. (dostęp z dnia 19.09.2013 r., <http://www.ifpra2012.bs.ch/fox-kaemper.pdf>)

Grochowski M. 2009: *Samorząd terytorialny a rozwój zrównoważony obszarów metropolitalnych*. MAZOWSZE Studia Regionalne (2), s. 73-88.

KPODR 2015: *Gospodarstwa opiekuńcze w Borach Tucholskich a doświadczenia holenderskie*. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego. Minikowo.

Krzyk P., Tokarczuk T., Heczko-Hyłowa E., Ziobrowski Z. 2013: *Obszary rolne jako element struktury przestrzennej miast – problemy planistyczne*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.

Laviscio R. 2014: *Cultural dimension of urban agriculture. COST Action Urban Agriculture Europe: Short Term Scientific Mission Report London*. United Kingdom.

Lohrberg F., Timpe A. 2011: *Urbane Agrikultur – Neue Formen der Primärproduktion in der Stadt. Planerin Fachzeitschrift für Stadt, Regional und Landesplanung* 5/2011, s. 35-37, Berlin.

Lohrberg F., Licka L., Scazzosi L., Timpe A. 2015: *Urban Agriculture Europe*. JOVIS Verlag GmbH, Berlin.

Lovell, S. T. 2010: *Multifunctional urban agriculture for sustainable land use planning in the United States*. *Sustainability*, 2 (8), 2499-2522.

Maik W., 1992: *Podstawy geografii miast*. Wydawnictwo UMK, Toruń.

- Mok, H. F., Williamson, V.G., Grove, J.R., Burry, K., Barker, S.F., Hamilton, A.J. (2014). *Strawberry fields forever? Urban agriculture in developed countries: a review*. *Agronomy for sustainable development*, 34 (1), s. 21-43.
- Mougeot L., J., A., 2000: *Urban Agriculture: definition, presence, potential and risks*. [w:] Bakker. N. et al. (eds) *Growing cities, growing food: urban agriculture on the policy agenda. A reader on Urban agriculture. Germany: German Foundation for International Development (DSE)*, Feldafing.
- Mougeot L., J.A., 2006: *Growing Better Cities: Urban Agriculture for Sustainable Development.*, International Development Research Centre, Ottawa.
- Noworól A. 2014: *Problemy i wyzwania dotyczące rozwoju obszarów metropolitalnych na przykładzie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 936 (12), s. 79-93.
- ONZ. 2014: *World Urbanization Prospects 2014: Highlights*. United Nations Publications.
- Opitz I., Berges R., Piorr A. Krikser, T. 2015. *Contributing to food security in urban areas: differences between urban agriculture and peri-urban agriculture in the Global North. Agriculture and Human Values*, s. 1-18.
- Palej A. 2010: *Farmy miejskie – przedsięwzięcia wspomagające strategię zrównoważonego rozwoju miast*. *Czasopismo techniczne. Zeszyt 14*. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, s. 39-44.
- Piorr A., Ravetz J., Tosics I. 2011: *Peri-urbanisation in Europe: towards European policies to sustain urban-rural futures*. *Forest & Landscape*, University of Copenhagen.
- Prové C., Dessein J., De Krom M. 2016: *Taking context into account in urban agriculture governance: Case studies of Warsaw (Poland) and Ghent (Belgium)*, *Land Use Policy*, 56, s. 16-26.
- Pölling B. Lorleberg W., Mergenthaler M. 2016: *Professional urban agriculture and its characteristic business models in Metropolis Ruhr, Germany*, *Land Use Policy*, 58, s. 366-379.
- Sroka W. 2013: *Rolnictwo i gospodarstwa rolne w miastach – znaczenie i zakres zjawiska*, *Roczniki Naukowe SERiA*, tom XV, zeszyt 3, s. 317-322.
- Sroka W. 2014: *Definicje oraz formy miejskiej agrokultury – przyczynek do dyskusji*, *Więś i Rolnictwo* 3, s. 85-103
- Sroka W., Musiał W. 2016: *Rolnictwo i gospodarstwa rolne na obszarach miejskich i podmiejskich – konceptualizacja oraz przesłanki rozwoju*. *Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin.*, *Oeconomica* 329 (84)3, s.123–134
- Sroka W., Wąs A., Pölling B. 2016: *Kierunki rozwoju gospodarstw rolnych w obrębie aglomeracji miejskich w krajach rozwiniętych na przykładzie Zagłębia Ruhry (Niemcy) oraz Metropolii Górnośląskiej (Polska)*, *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 3 (348), s. 67-92.

- Schulz K., Weith Th., Bokelmann W., Petzke N. 2013: *Urbane Landwirtschaft und „Green Production“ als Teil eines nachhaltigen Landmanagements*, Wydawnictwo Leibniz-Zentrum für Agrarlandschaftsforschung (ZALF), Müncheberg.
- Smętkowski M., Jałowiecki B., Gorzelak G., 2009: *Obszary metropolitalne w Polsce. Problemy rozwojowe i delimitacja, Raporty i analizy EUROREG 1*, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych EUROREG, Warszawa.
- Staszewska S. 2013: *Urbanizacja przestrzenna strefy podmiejskiej polskiego miasta*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań
- Steinbuch L. 2012: *Nahrungsmittelproduktion in der Stadt. Konzepte für Stuttgart*, Universität Stuttgart, Stuttgart.
- Szulczewska B., Maksymiuk G. 2014: *COST Action Urban Agriculture Europe: Documentation of 4th Working Group Meeting*, Warsaw.
- Szymańska D., Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B. 2006: *Zmiany powierzchni i gęstości zaludnienia miast polskich w latach 1960-2003*, [w]: Słodczyk. J., Szafranek, E.(red.): *Kierunki przekształceń struktury gospodarczej i społeczno-demograficznej miast*, Uniwersytet Opolski, Opole, s. 341-354.
- Torquati B., Tancini C., Paffarini C., Illuminati R. 2015: *Empirical survey on business models of kindergarten farms*, *Agricultural and Food Economics*, 3 (1), s. 1-13.
- UNFPA. 2007: *State of world population 2007. Unleashing the Potential of Urban Growth*, źródło internetowe: 879 http://unfpa.org/webdav/site/global/shared/documents/publications/2007/695_file880_name_sowp2007_eng.pdf
- Wierzchowski M. 2011: *Gospodarowanie gruntami w polskich miastach*, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, Kraków.
- Wojewodzic T., Satola Ł., Tabor S. 2015: *Seeking interrelations between the level of social and economic development and the indicators of the economic and production disagrarisation of farms*, *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych*, nr 4, s. 103-119.
- Van Elsen T., Finuola R. 2013: *Policies and strategies of Green Care in Europe*. In: Gallis, C. (Ed.): *Green Care for Human Therapy, Social innovation, Rural Economy and Education*, Nova Science Publishers: Nowy Jork, s. 189-213.
- Vickery K. K. 2014: *Barriers to and opportunities for commercial urban farming: case studies from Austin, Texas and New Orleans*, Louisiana (doctoral dissertation).
- Zasada I. 2011: *Multifunctional peri-urban agriculture – A review of societal demands and the provision of goods and services by farming*, *Land Use Policy*, 28 (4), s. 639-648.

**Abstrakty referatów prezentowanych
podczas Konferencji
w dniu 29 czerwca 2017 roku**

Przyszłość rolnictwa na terenach zurbanizowanych – świat i Polska

Prof. dr hab. Józef Stanisław Zegar

IERiGŻ-PIB, Warszawa

Globalizacja dała nowy impet rozwojowi cywilizacyjnemu, w tym procesom urbanizacji i kształtowania się światowego systemu żywnościowego. W tym pierwszym procesie na znaczeniu nabierają megamiasta i obszary metropolitalne, natomiast w tym drugim – industrializacja rolnictwa i wielkie korporacje rolno-przemysłowe i handlowe. Procesy te przyczyniają się do wypierania rolnictwa z terenów zurbanizowanych. Jawi się zatem pytanie: czy to zjawisko jest nieuchronne?

Korzystając z doświadczeń światowych oraz badań empirycznych odnoszących się do Polski, w wystąpieniu podjęta zostanie próba uzasadnienia stwierdzenia, iż rolnictwo nie stoi na straconej pozycji, lecz przeciwnie: coraz więcej przesłanek wskazuje na to, że otrzymuje ono nową szansę i może stanowić bardzo cenny element zrównoważonego rozwoju terenów zurbanizowanych.

Działania dostosowawcze i modele biznesowe miejskich gospodarstw rolnych osiągających sukces

Prof. dr Wolf Lorleberg

Mgr Bernard Pölling

*Wyższa Szkoła Zawodowa Południowej Westfalii,
Niemcy*

Dane o rolnictwie miejskim są fragmentaryczne, podczas gdy dyskurs dotyczący modeli biznesowych aglomeracji miejskich stopniowo pojawia się od kilku lat. Dane z ankiety internetowej prowadzonej wśród menedżerów gospodarczych w policentrycznej Ruhr Metropolis w Niemczech będą wykorzystywane, aby odpowiedzieć na pytanie: czy farmy dostosowane do miast są bardziej skuteczne niż gospodarstwa poza miastami, które znajdują się w szerszych obszarach metropolitalnych? W wystąpieniu wykorzystane będą wspólne strategie dostosowywania miast do gospodarstw rolnych w celu pogłębienia i analizowania wysokiej jakości produkcji, marketingu bezpośredniego, koncepcji partycypacyjnych i usług turystycznych, jak również przestrzennej samooceny menedżerów gospodarstwa. W prezentowanym przypadku, w ramach analizy kompleksowego połączenia klastrów, 180 gospodarstw skupia się w pięć grup, z których trzy stanowią klastry dostosowane do miasta, a dwa to klastry nie dostosowane do miasta. Z analiz wynika, że gospodarstwa dostosowane do miast są bardziej skuteczne niż te, które nie są dostosowane do miasta. W porównaniu do ich odpowiedników, gospodarstwa dostosowane do miasta wykazują lepszą sytuację gospodarczą, przewidują bardziej pozytywne perspektywy gospodarstw rolnych i zapewniają sukcesję gospodarstw rolnych. Dodatkowo wyznaczają bardziej unikalne propozycje sprzedaży dla swoich gospodarstw i częściej korzystają z usług w zakresie doradztwa rolniczego.

Miejskie rolnictwo w Madrycie

Prof. dr José Luis López

Politechnika Madrycka, Hiszpania

Działalność związana z badaniami nad rolnictwem miejskim jest obecnie bardzo duża wśród europejskich uniwersytetów i lokalnych władz. Część Międzynarodowej Konferencji Naukowej odbędzie się w Krakowie, a tydzień wcześniej w Berlinie 20-22 czerwca, odbędzie się Światowy Kongres Zielonej Infrastruktury WGIC (*World Green Infrastructure Congress*), gdzie prof. dr Briz oraz prof. dr De Felipe, z Politechniki Madryckiej, zaprezentowali koordynowaną przez nich książkę *Zielone miasta na świecie*. Książka ta jest efektem pracy 32 autorów pochodzących z 31 różnych krajów. W czasie wystąpienia przeprowadzona zostanie krótka prezentacja nt. sadów miejskich, które powstały trzy lata temu w Alcobendas (Madryt).

Innowacje w rolnictwie austriackim – szczególna rola rolnictwa miejskiego

Dr hab. Franz Sinabell

Mgr Fabian Unterlass

Austriacki Instytut Badań Ekonomicznych

Inż. Peter Walder

Uniwersytet Nauk Przyrodniczych w Wiedniu,

Austria

Innowacja jest motorem napędzającym wydajność nie tylko w rolnictwie. Jej znaczenie odnotowano w niedawnej reformie wspólnej polityki rolnej. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich oferuje programy wsparcia, które mają na celu stymulowanie innowacji w całym sektorze. Z raportu wynika, że próbuje się zmierzyć innowacje w rolnictwie w sposób podobny do badania innowacji wspólnotowych (CIS). Jeden z elementów badań skoncentrowany jest na rolnictwie miejskim oraz na sposobie innowacji w tym segmencie.

Na podstawie badań literaturowych i wywiadów pogłębionych potwierdzono, że udało się powołać do działania przedsiębiorstwa, specjalizujące się w tym zakresie.

Z ustaleń panelistów wynika, że jednorodne motywy społeczne i środowiskowe klientów i rolników są ważnymi więzami dla długotrwałych relacji, i że wysoki poziom wykształcenia i rzetelna wiedza są kluczowymi elementami dla producentów w celu opracowania produktów o wysokiej marży.

Przestrzenne oraz produkcyjne znaczenie rolnictwa w miastach i na obszarach podmiejskich

Dr inż. Wojciech Sroka

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja
w Krakowie

Średnio w Polsce około 4,4% użytków rolnych (UR) jest zlokalizowane na obszarach miejskich, przy czym stanowią one prawie 44% powierzchni miast, co sprawia, iż powierzchniowo dominują na terenach zurbanizowanych. W obszarach podmiejskich w zależności od sposobu ich delimitacji zlokalizowane jest kolejne 10-15% krajowych użytków rolnych. Na tych terenach zajmują one nawet do 60% ogólnej ich powierzchni. Należy zatem zauważyć, iż w Polsce nawet do 20% ogólnej powierzchni użytków rolnych położonych jest w strefach oddziaływania miast.

Mając na względzie zrównoważony (trwały) rozwój obszarów miejskich oraz podmiejskich, w opracowaniu podjęto problem identyfikacji znaczenia miejskiego rolnictwa, w tym analizy stanu oraz zmian struktury agrarnej. W Polsce, jak też w innych krajach, szczególnie tych o niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, rolnictwo miejskie (i podmiejskie) w dalszym ciągu postrzegane jest jako pewna archaiczna i występująca w bardzo silnym regresie forma działalności. Niestusznie *a priori* zakłada się też, że ma ono niewielkie znaczenie i znikomy potencjał produkcyjny. Przeczą temu jednak wyniki zaprezentowanych badań, gdyż niektóre charakterystyki rolnictwa miejskiego i podmiejskiego, w tym średnia powierzchnia gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą, ich przeciętna wielkość ekonomiczna, poziom zatrudnienia w gospodarstwach czy udział warzyw w powierzchni zasiewów, wypadają korzystniej na obszarach zurbanizowanych niż średnio w Polsce.

W miastach i obszarach podmiejskich obok zauważalnych procesów rozwojowych występują również procesy recesywne. Wyniki badań wskazują, iż występuje tutaj duża dynamika „wychodzenia z rolnictwa” oraz bardzo nasilone procesy wyłączenia gruntów z produkcji rolnej. Wydaje się, iż główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest bardzo duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych, a także działania spekulacyjne właścicieli ziemi, którzy utrzymują/nabywają ją, licząc na większe korzyści w przyszłości. Polskie miasta oraz obszary podmiejskie w wyniku działania mechanizmów renty miejskiej (zjawisko wypierania poza obszary zurbanizowane działalności generujących niższe dochody w przeliczeniu na jednostkę powierzchni), zmian społecznych (m.in. odrzucanie przez młode pokolenie etosu pracy na roli, zmiana modelu pracy i życia), a także ekonomicznych (m.in. brak kapitału, rozpad dotychczasowych struktur rynków rolnych) są bardzo zagrożone coraz większym nasileniem procesów recesywnych, takich jak: dezinvestycje w gospodarstwach rolnych, wygaszanie lub zaniechanie produkcji, a w także likwidacja gospodarstw.

Ryzyko kulturowe pomiędzy tradycją a nowoczesnością. Wyniki badań empirycznych na terenach podmiejskich

Dr Violeta Florian

Dr Monica Mihaela Tudor

Uniwersytet Bukareszteński, Rumunia

Badania społeczno-ekonomiczne podmiejskich społeczności w Rumunii dotkniętych powodziami zaczęły się od tezy, zgodnie z którą poszczególne systemy charakteryzują się różnym stopniem nowoczesności, a zatem kultura ryzyka (z punktu widzenia naturalnego, społecznego lub ekonomicznego) ma również specyficzne formy. Kultura ryzyka jest podstawowym elementem nowoczesności, a zarazem sposobem kolonizacji przyszłości. Nowoczesność w tych terminach jest związana z typem kultury nastawionym na przyszłość, w którym zidentyfikowano zagrożenia i ich zarządzanie jest skuteczne.

Pamięć jest elementem kultury ryzyka, sprzyjającym przyjęciu i przeznaczeniu na politykę prewencyjną. W literaturze uważa się, że katastrofa jest przechowywana w zbiorowej pamięci społeczności, poprzez mnóstwo wspomnień. Mieszają się w niej własne obrazy z koniecznością zapominania o nich z drugiej strony.

Ekonomiczne i społeczne aspekty ogrodów działkowych w miastach

Dr hab. Maria Parlińska, prof. nzw. SGGW

Wydział Nauk Ekonomicznych SGGW

Celem wystąpienia jest zbadanie potrzeb i możliwości uprawy warzyw, owoców i kwiatów w ogrodach działkowych na terenie Warszawy i w okolicy. Autorka podejmie próbę oceny zainteresowania mieszkańców aglomeracji warszawskiej ogrodami działkowymi w powiązaniu z rolą zieleni w miastach. Ankiętę przeprowadzono na terenie wybranych ogrodów miejskich zlokalizowanych w Warszawie i na przedmieściach.

Ogrody warzywne w systemie przydziałowych ogródków działkowych mają długą historię w Europie, od okresu rewolucji przemysłowej w XIX wieku, gdy ludność migrowała ze wsi do miast. Tego typu ogrody nazywano „ogrodami robotników” lub „ogrodami biednych”. Stanowią one fragment tradycji i historii, od ponad stu lat będąc obecne w krajobrazie europejskim. Polscy ogrodnicy działkowi są największą grupą użytkowników lub właścicieli gruntów w Polsce. W 1997 r. działkowcy świętowali 100 lat sformalizowanej produkcji żywności w ogrodach działkowych. Tego typu produkcja jest zakorzeniona w rolniczej przeszłości Polski, co związane było z przeniesieniem robotników wiejskich na tereny miejskie. Aby zaś zaspokoić ich podstawowe potrzeby, należało umożliwić korzystanie z ogrodów działkowych. Ogrody działkowe w polskich miastach reprezentują tradycję miejską i rodzinną, bowiem współcześni działkowcy są często przedstawicielami drugiego lub nawet trzeciego pokolenia użytkowników danego ogrodu działkowego. Dla wielu rodzin o niskich dochodach działki są niezbędne będąc źródłem świeżych owoców, warzyw i kwiatów, a często - dając również możliwość spędzenia urlopu bez ponoszenia dodatkowych kosztów. Ponadto ogrody działkowe

w miastach stanowią źródło aktywności rekreacyjnej i społecznej dla mężczyzn i kobiet, niezależnie od ich wieku, statusu społecznego i ekonomicznego.

Główne problemy przyszłości działkowych ogrodów miejskich pojawiają się w aspekcie aktualnej instytucjonalnej polityki urbanistycznej, zasad użytkowania gruntów i stosunku władz lokalnych do tych ogrodów. Ogrody działkowe często położone są w centrum miasta, dlatego zajmowane przez nie tereny nęcą deweloperów.

Gminy wiejskie i rolnictwo w aglomeracji poznańskiej po 2004 roku

Prof. dr hab. Andrzej Czyżewski

Dr hab. Anna Matuszczak, prof. UEP

Mgr Bartłomiej Gronowski

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Celem wystąpienia będzie ukazanie przemian na wybranych obszarach jakie zaszły w gminach wiejskich powiatu poznańskiego na tle pozostałych gmin. W tym kontekście pojawiło się również pytanie o miejsce rolnictwa w aglomeracji poznańskiej. W badaniach zastosowano metodę porównawczą, analizę struktury i dynamiki.

Zakres czasowy obejmował najczęściej dwa lata – rok 2005 i 2014, co umożliwiło wskazanie tendencji niektórych zjawisk. W pierwszej części artykułu omówiono kwestie odnoszące się do potencjału demograficznego tytułowych gmin i zjawiska z tym związane, jak migracje i suburbanizacja. Kolejno wskazano na miejsce rolnictwa w analizowanych gminach przez pryzmat przestrzennego zagospodarowania gruntów i zatrudnienia.

Można wnioskować, że większość gmin wiejskich, a także miejsko-wiejskich jest atrakcyjnym kierunkiem migracji zwłaszcza z Poznania, co wpisuje się w ogólne trendy suburbanizacyjne. Ich mieszkańcy cenią sobie walory środowiskowe obszarów wiejskich, czy łatwość komunikacyjną z miejscem pracy w mieście. Jednocześnie wyraźnie obserwuje się spadek udziału zatrudnienia w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie oraz rybactwie, choć poziom tego zatrudnienia w tym sektorze jest względnie stały.

Drobne gospodarstwa rolne i drobne przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego w zapewnianiu bezpieczeństwa żywnościowego – SALSA, UE HORIZON 2020

Dr inż. Marta Czekaj

*Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja
w Krakowie*

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Wydział Rolniczo-Ekonomiczny, Instytut Ekonomiki i Zarządzania Przedsiębiorstwami od kwietnia 2016 roku, jako partner bierze udział w projekcie „Small farms, small food businesses and sustainable food security - SALSA” (Drobne gospodarstwa rolne i drobne przedsiębiorstwa przetwórstwa

rolno-spożywczego w zapewnianiu trwałego bezpieczeństwa żywnościowego) finansowanym ze środków Unii Europejskiej HORIZON 2020 - program badań i innowacji w ramach umowy grantowej nr 677363. Projekt trwać będzie przez 48 miesięcy, jego liderem jest Universidade de Évora (Portugalia), a partnerami 17 różnych instytucji z Europy oraz Afryki. Projekt SALSА podejmuje problematykę wyzwań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa żywnościowego w krajach Europy oraz Afryki. Głównym celem projektu jest ocena znaczenia drobnych gospodarstw rolnych i drobnych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego w tych regionach. Projekt w szczególności skupia się na ukazaniu zróżnicowania systemów żywnościowych oraz sytuacji drobnych gospodarstw rolnych w wybranych krajach Europy i Afryki.

SALSА ma umożliwić stworzenie mechanizmu wzmacniania znaczenia drobnych gospodarstw rolnych jako dostawców żywności, a przez to wspierać zrównoważony rozwój bezpieczeństwa żywnościowego i produkcję bezpiecznej żywności. Regiony, w których prowadzone są badania, cechuje znaczne zróżnicowanie warunków społeczno-ekonomicznych. Pozyskane wyniki badań umożliwią lepsze zrozumienie znaczenia drobnych gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego w kontekście sytuacji gospodarczej oraz struktur systemu żywnościowego, w których funkcjonują. Informacje o projekcie znaleźć można na stronie internetowej: www.salsa.uevora.pt.

Promowanie lokalnego rolnictwa i krótkich łańcuchów dostaw żywności poprzez instrumenty podatkowe

Prof. dr Astrida M Miceikienė

Uniwersytet Aleksandrasа Stulginskisa, Kowno, Litwa

Opłacalność produkcji żywności jest jednym z priorytetowych celów Unii Europejskiej w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich. Szczególnie nakierowana jest ona na poprawę rentowności sektora rolnictwa osiąganą poprzez promowanie zrównoważonego rozwoju gospodarstw, integrację wzrostu na obszarach wiejskich i podmiejskich oraz rozwój krótkich łańcuchów dostaw. Naukowcy i politycy podkreślają znaczenie środków, które powinny być przeznaczane na wspieranie i promowanie przedsiębiorstw rolniczych łańcuchów krótkich dostaw oraz rynków rolniczych w celu ustanowienia bezpośrednich relacji z konsumentami.

Działania te spowodowały silniejszą integrację rolników i mieszkańców terenów zurbanizowanych i miały znaczący wpływ na promowanie lokalnego rolnictwa. Rolnictwo lokalne jest tu rozumiane jako produkcja rolnicza oraz wytwarzanie artykułów rolno-spożywczych, przeznaczonych do ich dalszej sprzedaży na obszarach położonych w pobliżu gospodarstwa produkcyjnego.

Znaczenie prezentowanych badań poparte jest wynikami poprzednich prac badawczych. Ustalono, że 15% gospodarstw UE przeciętnie sprzedaje ponad 50% swoich produktów bezpośrednio konsumentom, chociaż istnieją duże różnice między

poszczególnymi państwami członkowskimi. Małe gospodarstwa rolne uczestniczą w krótkich łańcuchach dostaw żywności stosunkowo częściej niż duże gospodarstwa rolne. Badania empiryczne wykazały, że 70% konsumentów w UE jest gotowych kupić lokalne produkty spożywcze. To zachowanie konsumentów można wykorzystać do tworzenia krótkich łańcuchów dostaw żywności, zjednoczenia rolników i mieszkańców obszarów podmiejskich i miejskich.

Rolnictwo w Austrii na obszarach wiejskich i podmiejskich – analiza porównawcza

Dr Erika Quendler

Federalny Instytut Ekonomiki Rolnictwa, Wiedeń, Austria

W ostatnich dziesięcioleciach obszary rolnicze w Austrii były dotknięte różnymi zjawiskami. Interakcja indywidualizacji, globalizacji, segregacji, suburbanizacji i deindustrializacji kształtuje nowy typ obszaru, który nie jest ani miejski, ani wiejski: „Zwischenstadt”, czyli przedmieścia. Oprócz obszarów wiejskich, demi-miasto mogłoby stać się obszarem ważnym dla rolnictwa, zwłaszcza w Austrii, Europie i krajach uprzemysłowionych, jeśli od dawna nie było takiego przypadku. Mając to na uwadze, pytania badawcze to: jakie jest znaczenie demi-miast dla rolnictwa?, Jakie są cechy rolnictwa demi-miast?, Jak to różni się od rolnictwa na obszarach wiejskich?

Wystąpienie rozpocznie się od przedstawienia koncepcji demi-miast i obszarów wiejskich oraz ich związku z rolnictwem. Zastosowana będzie definicja Komisji Europejskiej, gdzie obszar gęsto zaludniony (miasta i przedmieścia) jest uważany za demi-miasto, a obszar wiejski jest określany jako obszar słabo zaludniony. Następnie omówione zostanie *status quo* w Austrii poprzez wykorzystanie wybranych kluczowych wskaźników z danych agro-strukturalnych Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli (IACS), 2014. Następnie omówione będą niektóre cechy rolnictwa na obszarach wiejskich i demi-miast, podkreślone przy użyciu wybranych danych z badania pt. „Życie i warunki pracy kobiet hodowców w Austrii” przeprowadzonego w 2016 r. Analizując cechy charakterystyczne i różnice między demi-miastem a terenem wiejskim, wykorzystaliśmy statystyki opisowe.

Różnice między rolnictwem w demi-mieście i na obszarach wiejskich można podsumować w następujący sposób: w demi-mieście mieszka 5,6 razy więcej osób na kilometr kwadratowy niż na obszarach wiejskich. W demi-mieście jest 5,7 razy mniej wykorzystywanych gruntów rolnych i 5,6 razy mniej dostępnych zwierząt na jednego mieszkańca. Z tego powodu standardowa wydajność jest 5-krotnie mniejsza. Niezależnie od tego w demi-mieście bardziej rozpowszechnione są dodatkowe działania. Kobiety – rolnicy, tak jak ich partnerzy, są częściej zatrudnione poza farmą, a mniej kobiet uważa się za profesjonalnych rolników.

Wpływ produkcji żywności w małych gospodarstwach na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w Bułgarii

Prof. dr Nidhal Shaban

Uniwersytet Leśny, Sofia, Bułgaria

Sektor rolno-spożywczy w Bułgarii jest kluczowym składnikiem gospodarki narodowej, stanowiącym ponad 9,8% wartości dodanej brutto i około 21,7% zatrudnienia (MAF, 2014), podobnie jak na obszarach wiejskich odsetki są wyższe (MAF, 2014).

Konkurencyjność i efektywność europejskiego sektora rolno-spożywczego może zostać zwiększona poprzez wzmocnioną, ulepszoną współpracę w celu poprawy połączeń punktów żywnościowych i klastrów na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim i światowym. W całym systemie żywnościowym jest wielu producentów żywności (rolnicy, rybacy, przetwórcy żywności pochodzenia naturalnego itp.) oraz małe i średnie przedsiębiorstwa zajmujące się produkcją żywności, które mają trudności z dostępem do sieci dostaw żywności. Wynika to z faktu, że nie są uznawane za konkurencyjne wobec większych firm spożywczych. Wszystko to nazywamy „Food Dots”, które muszą być powiązane ze wzmożoną interakcją w celu osiągnięcia efektu skali i poprawy ich zdolności rynkowych.

Główne cele wystąpienia to: ukazanie wzmocnienia interakcji między interesariuszami agro-żywności, w tym zrozumienie ich postrzegania i zachowania w odniesieniu do celów i współpracy w zakresie zrównoważonego rozwoju, co może prowadzić do opracowania nowych procesów prowadzących do nowych modeli biznesowych i lepszych łańcuchów wartości.

Celem podejścia holistycznego jest poprawa wzajemnego zrozumienia i współpracy między interesariuszami łańcucha wartości (identyfikacja zachęt i barier, a także strategie i narzędzia, np. technologie mające na celu pokonanie tych barier), co przyczyni się do stworzenia korzystnych warunków współpracy, tworzenia i innowacji wewnątrz łańcuchów wartości. Należy rozważyć koncepcję innowacji społecznych i sposoby jej pomiaru w całym łańcuchu wartości, biorąc pod uwagę zaangażowanie społeczeństwa.

Ostatnio w Bułgarii wzrasta zainteresowanie alternatywnymi lokalnymi łańcuchami żywnościowymi, podejmowanymi w ramach rozwoju obszarów wiejskich oraz stosowanie zachęt i ułatwień w ich rozwoju. Istnieje wiele inicjatyw (nowości), które definiują rozwój nowych alternatywnych form rolniczych sieci dostaw żywności lokalnej w połączeniu z praktykami produkcyjnymi przyjaznymi dla przyrody, aktywnymi sieciami młodzieżowymi, turystyką wiejską, tradycyjną produkcją żywności i rozwojem terytorium trzech obszarów wiejskich w Bułgarii.

Innowacyjne rozwiązania w zarządzaniu nowoczesnymi organizacjami producentów rolnych

Prof. dr hab. Julius Ramanauskas

Uniwersytet Aleksandra Stulginskisa, Kowno, Litwa

Prof. dr Jan Žukovskis

Uniwersytet w Kłajpedzie, Litwa

Celem badawczym prezentowanego wystąpienia jest ustanowienie i ukierunkowanie trendów trwałego rozwoju litewskiego sektora rolnego i ich instrumentów wykonawczych poprzez ustanowienie organizacji producentów (OP). Jedną z metod poprawy poziomu handlu jest zachęcanie i wsparcie dla tworzenia OP. Poprzez współpracę i członkostwo rolnicy mogą efektywniej sprzedawać swoje produkty, kupować środki produkcji, nawozy i nasiona po niższych cenach niż rolnicy indywidualni.

Pomimo, że OP były legalizowane na Litwie w 2002 roku przez *Ustawę o rolnictwie i rozwoju obszarów wiejskich*, to do tej pory została założona tylko jedna organizacja producentów owoców i warzyw oraz 4 formalne organizacje rybołówstwa. Szybszy rozwój OP jest utrudniany przez faktyczne i nierozwiązane problemy w dziedzinie psychologii, ekonomiki, organizacji, prawa i doradztwa.

Badania wykazały, że nowo powstałe spółdzielnie rolników powinny być uznawane za organizacje producenckie. Spółdzielnie na Litwie są wciąż małe, a członkowie małej spółdzielni, która została uznana za OP, otrzymują niewielką korzyść, ponieważ wielkość możliwego wsparcia zależy od wartości sprzedanych przez organizację produktów na rynku, tj. od obrotów organizacji. Również drobni producenci nie mają wystarczających środków na utworzenie spółdzielni i jej wydatki (skomplikowane jest pokrycie kosztów administracji i lokali przez cały rok).

Możliwym rozwiązaniem jest zachęcanie do powstawania większych spółdzielni o dużym obrocie, które mogłyby później stać się efektywnie działającymi OP. Można to osiągnąć poprzez utworzenie systemu integrującego spółdzielnie, które połączyłyby małych i dużych plantatorów.

Ocena korzyści wynikających z działalności innowacyjnej wybranych przedsiębiorstw mlecznych w województwie małopolskim

Dr hab. Krzysztof Firlej, prof. UEK

Mgr inż. Agnieszka Domagała

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Przedsiębiorstwa chcąc sprostać wymaganiom klientów, oraz chcąc stawać się coraz bardziej konkurencyjnymi, stawiają na działalność innowacyjną. Przemysł mleczarski jest jedną z głównych branż przetwórstwa rolno-spożywczego. Polska na tle Europy, a nawet

świata wyróżnia się szerokim zastosowaniem produktów przemysłu mleczarskiego. Prowadzenie działalności innowacyjnej wiąże się z ponoszeniem nakładów związanych z tworzeniem lub nabywaniem innowacji oraz ich wdrażaniem w przedsiębiorstwie. Spółdzielnie mleczarskie inwestują zwłaszcza w modernizację procesu produkcyjnego. Nakłady na działalność innowacyjną w przetwórstwach mlecznych nabywane są głównie ze środków własnych. Przedsiębiorstwa, ponosząc nakłady na działalność innowacyjną, oczekują uzyskania określonych korzyści z wdrożenia innowacji. Wzrost sprzedaży, utrzymanie pozycji na rynku, zdobywanie nowych rynków czy zadowolenie klientów to główne ich cele. Choć cele przedsiębiorstw są podobne, stosują one różne działania strategiczne. Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Nowym Sączu to jeden z największych w Małopolsce, nowoczesnie zarządzany zakład mleczarski. Jest to firma, która dba o tradycyjne receptury, nowoczesne technologie, ekologię oraz jakość produktu. Większość czołowych producentów stawia na szeroką specjalizację asortymentową. Przedsiębiorstwa muszą uważać na zmiany oczekiwań konsumentów, aby dostosowywać profil produkcji do zapotrzebowania. Obecnie pod względem nowoczesności, różnorodności produktów i zapewnienia standardów sanitarnych polski przemysł mleczarski nie ustępuje zachodnioeuropejskiemu, a liderzy tego sektora dysponują technologiami na wysokim, światowym poziomie.

Rola i znaczenie Rodzinnych ogrodów działkowych dla mieszkańców miast

Ewa Błachut

Okręgowy Zarząd Małopolski

Polskiego Związku Działkowców w Krakowie

Rodzinne ogrody działkowe (ROD) są podstawą rozwoju ogrodnictwa miejskiego. Zgodnie z ustawą o ROD z dnia 13 grudnia 2013 roku – rodzinne ogrody działkowe, to wydzielone tereny przeznaczone na cele rodzinnych ogrodów działkowych, które składają się z indywidualnych działek ogrodowych i terenu ogólnego, służącego do wspólnego korzystania przez działkowców.

Istnienie ogrodów na terenach miejskich ma istotny wpływ na jakość środowiska mieszkańców terenów zurbanizowanych. Ogrody, jako tereny o wysokiej bioróżnorodności, to bogate siedliska flory i fauny, mające istotne znaczenie dla ekologii miasta. Wpływają też łagodząco na niekorzystne elementy mikroklimatu.

Ponadto jest to bardzo ważne miejsce dla społeczności lokalnej do umacniania więzi rodzinnych i towarzyskich. Ogrody działkowe, poprzez tworzenie zielonej oazy spokoju, są dla mieszkańców miast miejscem aktywnego wypoczynku i codziennej rekreacji, promocji zdrowego stylu życia.

Zauważalna, wśród młodego pokolenia moda na uprawy ekologiczne – tak zwane nieprzemysłowe, ma znaczny wpływ na funkcjonowanie i rozwój ogrodnictwa działkowego.

Potencjalne i rzeczywiste funkcje cennych przyrodniczo terenów w obrębie dużego miasta – przykład Krakowa

Dr Kamila Musiał

Instytut Zootechniki

Państwowy Instytut Badawczy, Kraków

Terenem cennym przyrodniczo określa się w literaturze przedmiotu obszar cechujący się znaczącymi wartościami abiotycznymi lub biotycznymi, najczęściej wrażliwy na przekształcenia i nimi zagrożony. W powszechnym rozumieniu tereny takie traktowane są jako synonim obszarów chronionych, co jest związane z faktem, iż najlepszym sposobem zachowania wartościowych przyrodniczo przestrzeni jest nadanie im statusu ochronnego. Na terenie administracyjnym miasta Krakowa wyróżnia się kilka form ochrony przyrody, z czego najważniejsze są: parki krajobrazowe (3), rezerваты przyrody (5) oraz obszary Natura 2000 (3). Nie są to terytoria wyizolowane czy zamknięte, lecz można i należy z nich korzystać, jako że pełnią szereg potencjalnych i rzeczywistych funkcji, m.in.: rekreacyjnych, turystycznych, dydaktyczno-edukacyjnych oraz naukowych. Mają one ponadto długookresowy charakter istnienia w przestrzeni przyrodniczej miasta, a wcześniej jego otoczenia, co oznacza, że raz utworzone wpisują się w życie lokalne. Są także uwzględniane w strategicznych dokumentach planistycznych i wpływają na kierunki i tempo rozwoju lokalnego, co jest jednak powodem coraz częściej stawianych pytań o sens i zakres ochrony przyrody w dużych miastach. W szczególności dotyczy to kwestii zachowania bioróżnorodności w pewnych enklawach obszarów zurbanizowanych, które np. ze względu na położenie są także atrakcyjne dla rozwoju zabudowy mieszkalnej czy infrastruktury drogowej. Problem wynika tutaj z obecnych na ogół konfliktów interesów pomiędzy celami użytkowymi lub biznesowymi a prowadzeniem zabiegów ochronnych. Nie wszystkie zatem wartościowe pod względem cech środowiska przyrodniczego obszary są i mogą być w przyszłości objęte formami ochrony. Ponadto część z nich do niedawna stanowiły obszary użytkowane rolniczo, szczególnie jako łąki i pastwiska, a wycofywanie się produkcji zwierzęcej, zwłaszcza przeżuwaczy, poszerzyło strefę agresji dzikiej przyrody, powodując zagrożenie wynikające z postępującej sukcesji w zbiorowiskach półnaturalnych i zanik części gatunków światłolubnych. Stąd, aby podtrzymać bogactwo przyrodnicze w obrębie dużego miasta, godnym rozważenia wydaje się być przywrócenie na terenach chronionych kulturowego wypasu, mającego pozytywny wpływ na utrzymanie bioróżnorodności takich cennych przyrodniczo terenów.

Współdziałanie producentów w obszarze rolnictwa ekologicznego szansą w poszukiwaniu innowacyjnych rozwiązań

Mgr inż. Marzena Trajer

Agencja Rynku Rolnego

Prof. dr hab. Krystyna Krzyżanowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

w Warszawie

Rolnictwo ekologiczne powinno stanowić podstawę do zaangażowania się w nowe rozwiązania i procesy. Aby poszukiwać innowacyjnych rozwiązań musi być ono ściśle zintegrowane z powszechnym systemem wiedzy i innowacji. Rolnicy zajmujący się produkcją ekologiczną powinni stać się aktywnymi partnerami w tworzeniu zrównoważonych innowacji na terenach wiejskich. Wartość globalnego rynku produktów ekologicznych przekroczyła już 80 mld dolarów. Unia Europejska jest trzecim (po USA i Kanadzie) rynkiem zbytu produktów ekologicznych na świecie. Globalne tendencje widoczne są również w Polsce. Po produkty organiczne sięga prawie połowa Polaków, a żywność ta stanowi jedną z najbardziej rozwijających się gałęzi rolnictwa. Odbiorcy coraz bardziej świadomie wybierają produkty, kierując się nie tylko ceną czy wyglądem, ale zwracając uwagę na ich walory prozdrowotne.

Kluczowym i wciąż nierozwiązanym problemem polskiego rolnictwa jest rozdrobnienie struktury agrarnej, której towarzyszy zarówno niski stopień integracji poziomej rolników, jak i integracji pionowej producentów rolnych z odbiorcami, przez co nie mogą oni uzyskiwać korzyści, jakie dla obu stron mogłaby nieść wzajemna współpraca. Proces organizowania się rolników w krajach o rozdrobnionym rolnictwie przebiega powoli. Aby wspierać rozwój produkcji żywności ekologicznej w Polsce, funkcjonuje szereg organizacji ekologicznych, w tym związków i stowarzyszeń. Współdziałanie producentów ekologicznych i działalność organizacji ekologicznych powinna pomóc producentom w poszukiwaniu innowacyjnych rozwiązań w produkcji i sprzedaży żywności ekologicznej. Należy zaznaczyć, że rozwojowi rolnictwa ekologicznego w Polsce sprzyja niski stopień zanieczyszczenia środowiska, duże zasoby siły roboczej na wsi, a przede wszystkim - rosnący popyt na produkty organiczne – będący wynikiem wzrostu świadomości konsumentów.

Celem wystąpienia będzie przybliżenie pozycji polskiego rolnictwa ekologicznego na tle rolnictwa ekologicznego w UE, regionalnego rozmieszczenia producentów rolnictwa ekologicznego w Polsce, a także rozpoznanie zakresu współdziałania tych producentów w produkcji i dystrybucji żywności ekologicznej oraz ich skłonności do podejmowania działań innowacyjnych.

Rolnictwo miejskie w świetle koncepcji rozwoju zrównoważonego

Mgr inż. Anna Barczyk

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Koncepcja rolnictwa miejskiego (*urban agriculture, urban farming*), która została spopularyzowana pod koniec lat 90. XX wieku odnosi się do wprowadzania szeroko rozumianej produkcji rolniczej na obszarach miast zarówno najwyżej zurbanizowanych (*intra-urban agriculture*) jak i peryferyjnych (*peri-urban agriculture*) [Mougeot, 2000]. Zjawisko to można zaobserwować w krajach słabo rozwiniętych i rozwijających się, w których rolnictwo na obszarach miejskich jest konieczne ze względu na zaspokajanie potrzeb żywnościowych ludności (głównie kraje Ameryki Południowej i Afryki) [FAO, 2008].

Inny rodzaj rolnictwa miejskiego odnosi się do nowoczesnych metod wprowadzania obszarów o charakterze rolniczym w dużych miastach krajów wysoko rozwiniętych, w których pełnią one przede wszystkim funkcje społeczne i ekologiczne (przykładem miasta, które wdraża tę koncepcję, może być Wiedeń) [Giećewicz, 2005].

Rolnictwo miejskie krajów wysoko rozwiniętych w swoim założeniu spełniać powinno szereg funkcji. Funkcja produkcyjna, polegająca na dostarczaniu żywności i zapewnianiu bezpieczeństwa żywnościowego będzie istotna z perspektywy koncepcji *urban agriculture*, ale jej znaczenie będzie mniejsze w porównaniu z rolnictwem tradycyjnym realizowanym na obszarach wiejskich, na których funkcje ekonomiczna i produkcyjna są podstawowe i najważniejsze. Rolnictwo miejskie spełnia szereg innych funkcji pozaprodukcyjnych, zaspokajając potrzeby społeczne i środowiskowe (ekologiczne), które zostały omówione w artykule. Dzięki różnorodności funkcji rolnictwo miejskie wpisuje się w koncepcję zrównoważonego rozwoju.

Celem artykułu było przedstawienie koncepcji i rodzajów rolnictwa miejskiego, wyodrębnienie jego funkcji ekonomicznych, społecznych i środowiskowych w odniesieniu do idei zrównoważonego rozwoju oraz określenie perspektyw takiego sposobu gospodarowania w Polsce.

Funkcje lokalnych rynków sprzedaży (studium przypadku Oleśnicy)

Dr inż. Barbara Szczepańska

Instytut Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego

W referacie zostaną zaprezentowane wyniki badań prowadzone na targu – rynku sprzedaży bezpośredniej w Oleśnicy. Oleśnica to miasto powiatowe, oddalone 30 km na północny wschód od Wrocławia, w którym mieszka blisko 38 tys. osób. Na terenie gminy wiejskiej Oleśnica większość rodzin związanych z rolnictwem posiada dodatkowe główne źródło dochodu. Jest to zgodne z informacjami publikowanymi w *Raportach o stanie wsi* (Zegar 2016). Istnieje jednak część niewielkich obszarowo gospodarstw rolnych, które nadwyżkę uzyskaną w produkcji, chcą sprzedać bezpośrednim konsumentom, np. na lokalnych targach.

Targ to miejsce wymiany towarowej o zasięgu lokalnym. Odbywa się okresowo, np. w stałe dni tygodnia (w Oleśnicy we wtorek, piątek i niedzielę). Historia i przekształcenia jarmarków i targów zostały dobrze rozpoznane w literaturze (Styk 1999). Targi miały ogromne znaczenie gospodarcze i handlowe o zasięgu ponadlokalnym, a niektóre – międzynarodowym. Stanowiły źródło zaopatrzenia i zbytu środków produkcji. Równie istotne było ich znaczenie społeczne i kulturowe.

Współcześnie możemy wskazać na liczne funkcje, które pełnią lokalne rynki sprzedaży. Głównym problemem poruszonym w referacie będzie próba odpowiedzi na pytanie: w jakim stopniu lokalne targi podtrzymują funkcje bezpośredniego zaopatrzenia w produkty rolne? Oraz: jakie inne funkcje można odnotować na lokalnych rynkach sprzedaży?

Przestrzeń targu jest przestrzenią wymiany informacji pomiędzy wiejskimi i miejskimi klientami a usługodawcami i sprzedawcami. Kupujący z miasta często wyrażają przeświadczenie, że wejście w doraźne lub względnie trwałe relacje z oferentami na lokalnym targu zapewniają wyższą jakość produktu, walory smakowe nieosiągalne w masowej produkcji oraz świeżość, jakiej nie uzyska się w sklepach dużych – dotyczy to np. owoców, mięsa, nabiału.

Kierunki rozwoju marketingowych strategii ekologizacji produkcji rolniczej

Prof. dr Maria Bagorka

Państwowy Uniwersytet Rolniczo-Ekonomiczny

Dniepropietrowsk, Ukraina

W wystąpieniu omówiona zostanie strategia ekologizacji, jej cele w dziedzinie rolnictwa, podstawowe kategorie kierunków strategicznych oraz wdrażanie strategii marketingowych związanych z ekologią. Określony zostanie algorytm marketingu środowiskowego w produkcji rolnej oraz narzędzia środowiskowe i ekonomiczne w celu ich wdrożenia. Według autorki dostosowanie procesów marketingowych do wymogów środowiskowych jest niezbędne do efektywnego wdrażania marketingu w rolnictwie.

Idea zakłada, że poprzez strategię marketingową zorientowaną na ochronę środowiska można rozwiązać sprzeczność interesów ekonomicznych producentów i ochrony środowiska, czyli zapewnić bezpieczne dla środowiska warunki życia.

Sposobem osiągnięcia celu może być wykorzystanie kluczowych kategorii, takich jak: misja, cele, analiza czynników makro i mikro; wybór priorytetowych kierunków strategicznych, tworzenie narzędzi do realizacji tej strategii; oceny i monitorowanie jego realizacji.

Możliwości rozwoju drobnych gospodarstw rolnych poprzez wykorzystanie rozwiązań spółdzielczych

Dr inż. Marta Kawa

Uniwersytet Rzeszowski

Urynkowienie produkcji rolnej spowodowało wiele problemów dla rozwoju drobnych gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarach podmiejskich, przyczyniając się do stworzenia barier dostępu do rynku. Drobne gospodarstwa z racji niewielkiej skali produkcji są narażone na pośrednictwo w zaopatrzeniu w środki produkcji i w zbycie produktów rolnych. Pośrednicy naliczają znaczne marże, co powoduje, że surowce są relatywnie tanie, dlatego produkcja staje się nieopłacalna. Dlatego rozwiązaniem dla tych gospodarstw jest zrzeszanie się i wspólne rozwiązywanie problemów. Stąd grupy producenckie, spółdzielnie socjalne oraz inne formy współpracy. Poprzez spółdzielnie drobni producenci będą mogli zaopatrywać się w środki produkcji po korzystnych cenach i sprzedawać swoje produkty bezpośrednio konsumentom, ponieważ mała odległość od miasta, mniejsze problemy z transportem oraz lepszy dostęp do klienta stwarzają szanse zbytu oraz rozwoju. Jednak zakres wspólnych inicjatyw drobnych gospodarstw, które dysponują niewielką skalą produkcji, jest niewielki. Dlatego należy wykorzystać rozwiązania spółdzielcze, które podobnie jak w krajach bardziej rozwiniętych ekonomicznie mogłyby przyczynić się do rozwoju tych właśnie gospodarstw. Tym bardziej, że drobne gospodarstwa funkcjonujące na obszarach podmiejskich mają ogromne możliwości jeśli chodzi o zbyt artykułów rolnych prosto z gospodarstw poprzez sprzedaż bezpośrednią żywności z domowej produkcji rolników. Spółdzielnie można traktować jako przedłużenie gospodarstwa rolnego.

Możliwości rolnictwa miejskiego

Mgr Anna Janis-Chorościńska

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja

W Krakowie

W pierwszej części wystąpienia autorka zaprezentuje trzy przykłady funkcjonowania rozbudowanego rolnictwa miejskiego:

Uprawy miejskie na terenie Kuby (Hawana) – reakcja na kryzys na rynku ropy naftowej, w dużej części nadzorowane przez państwo; prawnie regulowany obowiązek stosowania wyłącznie biologicznych metod kultywacji; duży stopień samowystarczalności żywnościowej, zminimalizowanie transportu i kosztów produkcji, zmniejszenie bezrobocia.

- Miasteczko Todmorden w północnej Anglii – społeczna inicjatywa o nazwie „Incredible Edible” zapoczątkowana w 2007 przez Mary Clear, w reakcji na kryzys gospodarczy. 15 tysięczne miasteczko zostaje przeobrażone w kompleks ogrodów ulicznych o ogromnym stopniu samowystarczalności żywnościowej, wyróżniające się następującymi cechami: żywność ogólnodostępna i w dużej mierze nieodpłatna, animacja lokalnej produkcji, duże zaangażowanie społeczne z imponującymi wynikami w dziedzinie integracji społecznej, całkowita

samowystarczalność nasienna; duży nacisk na edukację ogrodniczą w szkołach, rozwój „turystyki ogrodniczej”.

- Miasto Bergamo (północne Włochy) – inicjatywa ogrodu botanicznego: „La Valle della Biodiversità” (wł. Dolina Bioróżnorodności) – sekcja ogrodu botanicznego poświęcona wyłącznie roślinom spożywczym; funkcja edukacyjna – wzbudzanie zainteresowania tematyką „bioróżnorodności spożywczej”, zrównoważonego rolnictwa, ogrodów miejskich i bezpieczeństwa żywnościowego; powiązane inicjatywy: sieć ogrodów społecznych; inicjatywy mające na celu zachowanie niegdyś powszechnego a obecnie zanikającego tradycyjnego rolnictwa miejskiego w zabytkowej części Bergamo.

W drugiej części wystąpienia autorka, odnosząc się do zagadnienia bezpieczeństwa żywnościowego (które jej zdaniem powinno być przeformułowane tak, aby uwzględniło aspekt autonomii żywnościowej), przedstawi własny pomysł na zastosowanie rolnictwa miejskiego na terenie Małopolski i całego kraju: tworzenie żywych banków nasiennych na terenie miast, w celu uzyskania autonomii nasiennej (niezbędny warunek autonomii żywnościowej), na wypadek wojny, katastrof, braku ropy naftowej, skomplikowanej sytuacji politycznej, etc.

Autorka wskaże inne, potencjalne funkcje rolnictwa miejskiego, które można adaptować do wielu zadań, według lokalnych potrzeb, warunków i możliwości (m.in. funkcję edukacyjną, turystyczną, integracyjną, estetyczną, ekologiczną, terapeutyczną, resocjalizacyjną). Na koniec autorka umieszcza projekt na tle *Strategii rozwoju województwa małopolskiego na lata 2011 - 2020*.

RWS – przykład innowacji konstruktywnych na obszarach wiejskich **Dr Mirosław Strus**

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Współcześnie zachodzą procesy historyczne, które w sposób trwały zmieniają pozycję obszarów wiejskich. Jednocześnie, zarówno na gruncie teorii ekonomii, jak i teorii rozwoju regionalnego, funkcjonują koncepcje, z których wynika, że obszary wiejskie stanowią barierę dla dynamicznego rozwoju regionalnego i lokalnego.

Myślenie powyższe jest przykładem aberracji wynikającej z braku całościowego spojrzenia na funkcje obszarów wiejskich. Należy podkreślić, że obszary wiejskie pełnią nie tylko tradycyjne funkcje produkcyjne, ale również funkcje pozaprodukcyjne. Słusznym wydaje się pogląd, iż to właśnie specyficzne funkcje tych obszarów sprawiają, że nie mogą one rozwijać się według dominującego paradygmatu neoliberalnego.

Adekwatnym modelem rozwoju obszarów wiejskich jest rozwój zrównoważony. Jednak modelu tego nie da się osiągnąć bez działań innowacyjnych. Można wręcz pokusić się o stwierdzenie, że innowacyjność jest koniecznym warunkiem rozwoju zrównoważonego. Innowacyjność nie może być jednak wartością samą w sobie, musi ona pełnić rolę służebną względem rozwoju zrównoważonego. Dlatego też analizując problem innowa-

cyjności na obszarach wiejskich należy dokonać podziału innowacji na innowacje konstruktywne (zgodne z paradygmatem rozwoju zrównoważonego) i destruktywne (niezgodne z paradygmatem rozwoju zrównoważonego). Wydaje się, że obecnie na obszarach wiejskich dominują innowacje destruktywne. Przetwórcy rolni wywierają presję na rolników, oczekując dużych partii towarów o standardowych cechach. Takie postawy preferują innowacje zwiększające produktywność, które z reguły nie służą rozwojowi zrównoważonemu.

Rekapitulując, innowacyjność na obszarach wiejskich powinna przejawiać się nie tyle w dążeniu do zastosowania i użytkowania nowych rozwiązań w sferze technicznej i technologicznej, co w zmianach organizacyjnych i społecznych. Celem działań innowacyjnych powinna być stabilizacja rynku i powiązanie rolników bezpośrednio z konsumentami.

Przykładem innowacji konstruktywnych jest Rolnictwo Wspierane przez Społeczność (RWS). Chociaż realizacja idei RWS napotyka na liczne bariery, to jednak może stać się ono alternatywną formą rozwoju rolnictwa, atrakcyjną dla małych gospodarstw rolnych zlokalizowanych w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich.

Produkcja ziół jako przykład działalności niszowej

Mgr Magda Golonko

Dr inż. Tomasz Rokicki

*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

Zielarstwo i ziołolecznictwo w Polsce aktualnie przeżywa swoje odrodzenie. W dobie genetycznie modyfikowanej żywności, sztucznych konserwantów i barwników ludzie coraz częściej sięgają po surowce i przetwory ekologiczne. Surowiec zielarski ma obecnie szerokie zastosowanie w branży farmaceutycznej, kosmetycznej i spożywczej oraz wykorzystywany jest do produkcji suplementów diety, kosmetyków na bazie roślin leczniczych oraz przypraw.

W Polsce zioła pozyskuje się ze stanu naturalnego oraz upraw polowych, następuje też stały wzrost powierzchni zasiewów roślin. Produkcja i pozyskiwanie roślin ziołowych stanowi alternatywę dla tradycyjnej produkcji rolniczej, jaką są zboża.

Polska uważana jest za kraj o dużych możliwościach produkcyjnych wysokiej jakości surowca, a także przetwórczych.

W Polsce spośród około 2300 - 2500 występujących gatunków roślin, uważa się za lecznicze 450, zaś krajowy przemysł zielarski wykorzystuje 150 -170 gatunków. Obecnie plantacje zielarskie w Polsce zajmują ok. 20 tys. ha, a zioła uprawiane są przez ponad 10 tysięcy gospodarstw rolnych.

Obrót ziemią rolną po zmianie prawa w 2016 roku – przedstawienie regulacji prawnej oraz analiza wybranych aspektów praktycznych

Dr Justyna Pijanowska, LL.M

*Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja
w Krakowie*

W roku 2016 uległy zmianie przepisy prawa polskiego dotyczące obrotu ziemią rolną. Bezpośrednią przyczyną zmiany tych przepisów było zakończenie okresu ograniczenia dostępu do polskiej ziemi rolnej dla cudzoziemców. Okres ten rozpoczął się wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej, czyli 1 maja 2004 roku, i zgodnie z tym, co wynegocjowano z Unią Europejską, miał trwać 12 lat. Prace nad zmianą prawa rozpoczęły się jeszcze w 2015 roku.

Ustawodawca uchwalił przepisy, które zamknęły dostęp do polskiej ziemi rolnej cudzoziemcom, w kwietniu 2016 roku. Nowe przepisy dotyczące obrotu ziemią rolną w Polsce weszły w życie w dniu 30 kwietnia 2016 roku, a ujęte zostały w *Ustawie z dnia 14 kwietnia 2016 r. o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw* (Dz.U. 2016 poz. 585). Już w toku prac legislacyjnych okazało się, że ograniczenia w dostępie do ziemi rolnej dotkną również niektórych obywateli polskich.

Zmianie uległo kilka aktów prawnych, m.in.: *Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego*, *Ustawa o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa*, *Kodeks cywilny* i *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece*.

W pierwszych tygodniach po wejściu w życie ustawy zaczęły pojawiać się problemy związane z jej stosowaniem, które nie były znane w chwili jej uchwalania. Sytuacja taka nie jest wyjątkowa. Niejednokrotnie dopiero wraz z wejściem w życie nowej regulacji prawnej, a konkretnie w praktyce jej stosowania, na światło dzienne wychodzą problemy, które wymagają ponownej ingerencji ustawodawcy w postaci nowelizacji pierwotnie uchwalonych przepisów.

Wystąpienie będzie poświęcone przedstawieniu aktualnej regulacji prawnej. Analizie poddano m.in. samo pojęcie nabycia, przesłanki, jakie od 30 kwietnia 2016 roku musi spełniać nabywca ziemi, rolę Agencji Nieruchomości Rolnych (w przyszłości zadania Agencji przejmie Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa), sytuację dzierżawców ziemi rolnej chętnych nabyć dzierżawioną nieruchomość, jak też przedstawiono przykłady okoliczności, które wpłynęły na nowelizację uchwalonych przepisów.

Ewolucja teorii lokalizacji produkcji rolniczej względem miast

Dr inż. Tomasz Rokicki

*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

Celem wystąpienia jest przedstawienie zmian w podejściu do lokalizacji produkcji rolniczej na terenach przylegających do miast. Omówione zostaną najważniejsze teorie, począwszy od poglądów badaczy tworzących bezpośrednio przed powstaniem właściwych klasycznych teorii lokalizacji, następnie przedstawiciele tej teorii (np. Thüнена), naukowców z nurtu geografii ekonomicznej i jego odświeżonego podejścia, czyli nowej geografii ekonomicznej.

Początkowo głównym czynnikiem decydującym o lokalizacji działalności były koszty transportu, które związane były z odległością od rynków zbytu. W działalności rolniczej zwracano uwagę oczywiście na naturalny czynnik produkcji, jakim była ziemia i jej zasobność. Wraz z rozwojem gospodarczym świata znaczenie rolnictwa systematycznie spadało, pojawiły się też inne czynniki wpływające na jego lokalizację. Kolejni badacze próbowali opracować modele, które wyjaśniałyby rzeczywistość. W XXI wieku naukowcy tworzą rozbudowane i skomplikowane modele zawierające bardzo wiele zmiennych objaśniających produkcję rolniczą. W wystąpieniu źródłem materiałów jest literatura krajowa i zagraniczna. Zastosowano metody opisową, tabelaryczną i graficzną.

Ogrody działkowe oraz ich rola w przestrzeni miasta – studium Rzeszowa

Dr hab. inż. Zbigniew W. Czerniakowski,
prof. UR

Dr inż. Tomasz Olbrycht

Mgr inż. Monika Kucharska

Uniwersytet Rzeszowski

Ogrody działkowe wpisujące się w jakże aktualną koncepcję rolnictwa miejskiego, oprócz swych funkcji produkcyjnych mogą być postrzegane jako element w strukturze wysp i korytarzy ekologicznych (ze wszystkimi ich świadczeniami ekosystemowymi).

Na terenie Rzeszowa zlokalizowanych jest 25 rodzinnych ogrodów działkowych, zróżnicowanych pod względem zajmowanego obszaru w przedziale od 1,5 ha do blisko 30 ha. Łączna powierzchnia tych obiektów wynosi 215 ha, co stanowi ponad 2,5% terenu miasta.

Na podstawie zebranych danych dotyczących rozmieszczenia oraz struktury ogrodów działkowych w Rzeszowie przedstawiona zostanie ich rola w przestrzeni miejskiej oraz główne kierunki kształtowania terenów zieleni miasta.

Rozwój produkcji warzyw w pobliżu dużych miast na przykładzie gminy Igołomia-Wawrzeńczyce

Dr hab. Piotr Siwek, prof. UR

*Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja
w Krakowie*

Wokół większości aglomeracji miejskich w Polsce rozwinęła się produkcja ogrodnicza, szczególnie warzyw i roślin ozdobnych. Zapleczem produktów ogrodniczych dla Krakowa jest położona na wschód od miasta gmina Igołomia-Wawrzeńczyce. Uprawy ogrodnicze zajmują tam powierzchnię 2560 ha, co stanowi prawie połowę gruntów ornych w gminie. Poszukiwane na wiosnę nowalijki są uprawiane na około 700 ha, w tym 1/3 stanowią najwcześniejsze uprawy w „igołomskich tunelach foliowych” o wymiarach: długość 30 m, szerokość 3,5 lub 5,4 m, wysokość 1,5 -1,6 m. Co roku jest przykrywanych folią około 6000 tuneli, z których połowę wypełnia papryka, a pozostałe - warzywa kapustne, sałaty i inne warzywa.

W ostatnich latach obserwuje się dynamiczny wzrost powierzchni uprawy rzodkiewki, kalafiorów, kapusty wczesnej, kapusty pekińskiej, kalarepy i sałat pod osłonami bezpośrednimi głównie z włókien polipropylenowych. Wykorzystywane są one także do osłaniania cebuli i porów przez okres jesienno-zimowy.

W ostatnich latach rozwinęła się tu produkcja chryzantem i rozsąd jednorocznych roślin ozdobnych tzw. „rabatówki” w tunelach wysokich. Gospodarstwa, które zajmują się produkcją ogrodniczą mają średnią powierzchnię ok. 3 ha i w większości działają w oparciu o rodzinę i sezonowe zatrudnienie pracowników pomocniczych. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej wyraźnie rozwinęły się zorganizowane formy produkcji i dystrybucji. Powstały wówczas grupy producenckie (np. Witamex, Krakrol) i firmy spedycyjne (np. Net Profit, Agrosar).

Plany rozwoju zawarte w opracowaniu *Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Igołomia-Wawrzeńczyce na lata 2014 - 2020* zakładają duże zmiany w dziedzinie ochrony przyrody oraz edukacji ekologicznej, ochrony przyrody, krajobrazu i różnorodności biologicznej. Przewidywana jest poprawa świadomości mieszkańców gminy w zakresie właściwych postaw korzystania z zasobów środowiska (segregowanie odpadów i recykling, zagospodarowanie i kompostowanie biomasy, racjonalne zużycie wody i ochrona jej czystości, alternatywne źródła energii). Równoległą drogą rozwoju może być tworzenie gospodarstw agroturystycznych i wsparcie rozwoju nowych form kontaktów z mieszkańcami aglomeracji.

Rolnicze i ekonomiczne aspekty uprawy zbóż w warunkach miejskich i górskich

Prof. dr hab. Kazimierz Klima

Prof. dr hab. Andrzej Lepiarczyk

*Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja
w Krakowie*

W aktualnej literaturze brak jest publikacji dotyczących skuteczności dopłaty ONW w rekompensowaniu mniejszych plonów i większych nakładów poniesionych w agrotechnice stosowanej na górskich użytkach rolnych. Stało się to przesłanką dla podjęcia badań w tym zakresie. Celem referatu jest ocena plonowania i nadwyżki bezpośredniej uzyskanej z uprawy zbóż jarych wysiewanych w zróżnicowanych warunkach: miejskich (Mydlniki k. Krakowa, poza ONW) i górskich (Czarna k. Krynicy, teren ONW).

Przedmiotem badań były dwa jednoczynnikowe doświadczenia wykonane w latach 2013-2016 w stacji Mydlniki oraz w stacji Czarna. W wyniku badań stwierdzono, że zboża jare uprawiane w lepszych warunkach klimatyczno-glebowych okolic Krakowa wydały o 12% większy plon aniżeli w mniej sprzyjających dla produkcji rolnej warunkach górskich Beskidu Niskiego. Spośród uprawianych zbóż jęczmień jary wydał największy plon. Uprawa tej rośliny przyniosła największe wartości nadwyżki bezpośredniej zarówno na terenach ONW, jak i poza tymi terenami. Wartość produkcji oraz nadwyżka bezpośrednia uzyskana w okolicach Krakowa, tj. poza terenami ONW, była większa niż na górskich terenach ONW. Dopłata ONW wynosząca 450 zł/ha skutecznie rekompensowała wartość mniejszych plonów uzyskanych w warunkach górskich.

Wybrane uwarunkowania przekształceń użytków rolnych na obszarach zurbanizowanych. Studium miasta Olsztyna i jego strefy podmiejskiej

Dr Alina Żróbek-Różańska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Zarządzanie użytkami rolnymi na obszarach zurbanizowanych lub ulegających presji urbanizacyjnej, do których można zaliczyć tereny znajdujące się w granicach administracyjnych miast oraz tereny na obszarach przyległych (tzw. obszary podmiejskie), wymaga dostosowania się do aktualnych trendów i zmieniających się uwarunkowań. Wiele bowiem procesów zachodzących obecnie w przestrzeni miast i terenów przyległych nie sprzyja zwiększaniu się zasobów ziemi rolnej, a wręcz przyspiesza ich kurczenie. Należy do nich m.in. rozwój zabudowy mieszkaniowej, zgodnej z preferencjami współczesnych nabywców nieruchomości, rozwój zabudowy pełniącej funkcje komercyjne oraz postępującą przemianę podmiejskich obszarów wiejskich w kierunku obszarów o charakterystyce miejskiej.

Przestrzeń miejska i podmiejska, a zatem także i zasób gruntów nadających się do użytkowania, są dobrami ograniczonymi i tym samym posiadającymi znaczną wartość ekonomiczną. W gospodarce rynkowej, efektywne zarządzanie gminą, zarówno miejską, jak i wiejską, wymaga wyboru sposobu użytkowania gruntów spośród rozwiązań często sprzecznych, a nawet wręcz się wykluczających. Jednym z przykładowych zestawień trudnych do pogodzenia funkcji jest rolnictwo oraz mieszkalnictwo.

Celem wystąpienia będzie przedstawienie wybranych trendów społeczno-gospodarczych sprzecznych z ideą rozwijania rolnictwa na obszarach zurbanizowanych, a także rozważenie konfliktogenego przypadku utrzymywania ogródków działkowych zlokalizowanych na terenach pożądanym dla innych celów. Podjęte zamierzenie zostanie zrealizowane poprzez analizę uwarunkowań przekształceń sposobów użytkowania przestrzeni oraz podkreślenie kosztów alternatywnych związanych z utrzymywaniem dóbr wspólnej puli (ogródki działkowe), stojących niejako w opozycji w stosunku do dóbr prywatnych (zabudowania mieszkaniowe lub komercyjne) i dóbr publicznych (przestrzeń publiczną). Analizę wykonano na przykładzie Olsztyna i podolsztyńskich terenów wiejskich.

Planowanie przestrzenne i systemy informacji w zarządzaniu rolniczą przestrzenią produkcyjną obszarów metropolitalnych

Dr inż. Piotr Krzyk

Institut Rozwoju Miast w Krakowie

Dr inż. Bogusława Kwoczyńska

*Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja
w Krakowie*

W kontekście planowania regionalnego autorzy podjęli problematykę okołomiejskich obszarów rolnych. O ile w Polsce podmiejskie grunty rolne wciąż traktowane są głównie jako rezerwa gruntów pod zabudowę, w krajach zachodnich już w latach 60. ubiegłego wieku zauważono ich ekosystemową rolę w środowisku – istotny element miejskiego systemu przyrodniczego, krajobrazowego, a obecnie, w dobie kryzysu, ważny element gospodarki miasta i regionu. Nowym i nieznanym bowiem w Polsce wątkiem są opracowywane przez największe metropolie Europy, USA czy Kanady strategie żywnościowe, w których system żywnościowy uznano za dźwignię rozwoju zrównoważonego obszarów podlegających wpływom miast.

W wystąpieniu podjęta zostanie także problematyka systemu informacji o rolniczej przestrzeni produkcyjnej w aspekcie racjonalnego wykorzystania jej zasobów. Przydatnymi narzędziami w tym zakresie są różnorodne mapy tematyczne, jak również materiały fotogrametryczne (ortofotomapy i dane ze skaningu lotniczego), które pozwalają na zobrazowanie zagadnień z zakresu rolnictwa miejskiego i podmiejskiego – jako jednego z obszarów, na który należy zwrócić uwagę w zarządzaniu środowiskiem. Wykorzystywane w tym zakresie są komponenty zintegrowanego systemu informacji o rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski, składającego się z modułu inwentaryzacyjnego, monitoringowego, prognostycznego i prezentacyjnego.

Rynek państwowej ziemi rolnej w obszarze aglomeracji wrocławskiej

Dr inż. Tomasz Barbeka

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Celem wystąpienia jest syntetyczna analiza użytkowania gruntów rolnych wchodzących w obszar Wrocławia. W publikacjach naukowych coraz częściej znaleźć można problematykę znaczenia terenów rolnych w przeobrażeniach funkcjonalnych miast (Sroka 2013, 2014, 2015, Sroka, Musiał 2016). Według analiz Sroki (2013), użytki rolne stanowią około 44% powierzchni polskich miast. Aglomeracja wrocławska zajmuje powierzchnię około 29 282 ha, w tym, według danych Urzędu Statystycznego, około 12 600 ha zajmują użytki rolne, czyli 43% terenu miasta (w dobrej kulturze rolnej 9967 ha). Są to znaczące arealy w porównaniu np. do terenów zielonych, których obszary stanowią około 6,5%. Część ziem rolniczych miasta pochodzi z Zasobu Skarbu Państwa. Grunty rolne wywodzące się z tego zasobu w istotny sposób przyczyniły się do poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych na Dolnym Śląsku. Charakterystycznym dla województwa był wysoki udział ziemi rolniczej należącej do sektora publicznego.

Na Dolnym Śląsku powierzchnia gruntów przejętych do Zasobu WRSP wyniosła około 480 tys. ha (Tańska-Hus 2016). Od początku powstania Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (obecnie Agencji Nieruchomości Rolnych) na obszarze aglomeracji miejskiej Wrocławia trwale w formie sprzedaży rozdysponowano 600 ha. Grunty te zyskały status terenów inwestycyjnych i często były dzierżawione przez gospodarstwa indywidualne i właściciele małych działek rolnych. Powierzchnia, o której mowa, została sprzedana w 457 transakcjach. Na obszarze miasta Wrocławia grunty użytkowane są przede wszystkim w formie dzierżaw krótkoterminowych.

Obecnie ANR nie prowadzi sprzedaży gruntów rolnych, które nie mają aktualnego planu zagospodarowania przestrzennego. Ta forma rozdysponowania gruntów zapobiega nabyciu prawa pierwokupu – które w większości przypadków skutkowałoby uzyskaniem przez Skarb Państwa niekorzystnych cen nieruchomości.

Według stanu na koniec 2016 roku w dzierżawie znajdowały się 424 działki o łącznej powierzchni 923 ha [Raport AWRSP za rok 2002, Warszawa 2003]. Najliczniejszą grupę działek stanowiły najmniejsze (w grupie obszarowej do 0,4999 ha) i zajmowały 43,6 ha. W strukturze wg liczby wydzierżawionych działek największe parcele (powyżej 50 ha) stanowiły jedynie 0,5% natomiast zajmowały ponad 11% dzierżawionej powierzchni. Stawki czynszu dzierżawnego mierzone w ekwiwalencie pszenicy są bardzo zróżnicowane i kształtują się od 10,5dt/ha dla powierzchni mniejszych do prawie 30dt/ha dla obszarów powyżej 50 ha użytków rolnych.

Zarządzanie konkurencyjnością jako element zapewnienia bezpieczeństwa gospodarczego przedsiębiorstw na Ukrainie

Dr hab. Antonina Kalinichenko, prof. UO

Uniwersytet Opolski

Oleg Gorb

Ilona Yasnolob

Państwowa Akademia Rolnicza w Połtawie,

Ukraina

W wystąpieniu omówione zostaną faktyczne problemy zarządzania konkurencyjnością stanowiące element zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego przedsiębiorstwa. Zaprezentowane będzie naukowe podejście do traktowania istoty bezpieczeństwa ekonomicznego, a także teoretyczne i metodyczne źródła jego zapewnienia. Na podstawie analizy podejść naukowych do definicji koncepcji „bezpieczeństwo ekonomiczne” zdefiniowano jej główne cechy i zaproponowano dodatki w traktowaniu tej kategorii gospodarczej. Przeanalizowano strukturę i zawartość funkcjonalnych elementów bezpieczeństwa ekonomicznego i uzasadniono ich wartość dla zapewnienia skutecznej pracy ukraińskich przedsiębiorstw. Przedstawiona zostanie także klasyfikacja zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego na poziomie międzynarodowym, krajowym, regionalnym i przedsiębiorstw. Określone będzie również miejsce bezpieczeństwa gospodarczego w ogólnej strategii działania przedsiębiorstwa.

Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na terenie gmin miejsko-wiejskich

Dr inż. Wiesław Szopiński

Uniwersytet Rzeszowski

W dzisiejszych czasach przedsiębiorczość nabiera coraz istotniejszego znaczenia w rozwoju gospodarczym, zwłaszcza na poziomie regionalnym i lokalnym. Władze samorządowe poprzez wykorzystanie systemów stymulacji powinny wpływać na rozwój przedsiębiorczości, a mianowicie kreować postawy przedsiębiorcze, zwłaszcza wśród właścicieli gospodarstw rolnych, oraz wspomagać ich aktywność gospodarczą, dzięki której powstają nowe przedsiębiorstwa. Jednostki samorządu terytorialnego mają tym samym za zadanie tworzenie konkurencyjnych warunków, w których możliwy będzie stabilny i dynamiczny rozwój gospodarczy gmin. Przyrost liczby przedsiębiorstw należy zatem uznać za efektywne działanie przyczyniające się do rozwoju gmin.

Nadmienić należy, że obranie odpowiedniego kierunku zwiększa szanse na sukces lub może go przyspieszyć. Rozwój ten sprawia, że powstaje coraz więcej nowych firm, a tym samym tworzy się coraz więcej miejsc pracy. Poprawie ulega atrakcyjność regionu, a także stan środowiska przyrodniczego i infrastruktury. Miejscowa ludność, w tym zwłaszcza rolnicza, dzięki działaniom sprzyjającym rozwojowi przedsiębiorczości np.

w postaci programów szkoleniowych, pozyskuje wiedzę, doświadczenie i kwalifikacje, które pozwalają im na uzyskanie pracy, która z kolei poprawia ich byt.

Celem wystąpienia będzie ukazanie rozwoju przedsiębiorczości na terenie gmin miejsko-wiejskich. Założoną problematykę badawczą oparto na analizie tych uwarunkowań na terenie gminy Sędziszów Małopolski, która jest reprezentantem tego typu jednostki terytorialnej. Wśród jej mieszkańców przeprowadzono pomiar pierwotny w postaci bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego, dobranego metodą doboru nielosowego celowego.

Analiza zebranych danych pierwotnych i wtórnych pozwala stwierdzić, iż gmina Sędziszów Małopolski posiada poziom rozwoju przedsiębiorczości na dość wysokim poziomie względem innych JST w regionie.

Mieszkańcy uznali lokalne warunki za korzystne do rozwoju działań przedsiębiorczych. W dalszej perspektywie powinien być rozwijany sektor usługowy, gdyż cieszy się największym zainteresowaniem wśród mieszkańców badanej gminy, a to z kolei może stanowić formę działalności dodatkowej dla ludności rolniczej, jako uzupełnienie dochodów z prowadzonej działalności rolniczej.

Produkcja owoców na terenach podmiejskich na przykładzie gospodarstwa sadowniczego „Rogalewicz”

Inż. Izabela Kwil

Inż. Łukasz Kołodziej

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Polska jest jednym z największych producentów jabłek na rynku światowym. Rynek krajowy charakteryzuje się dużą ilością producentów, najwięksi z nich eksportują jabłka za granicę. Wśród sadowników w Polsce jest duża konkurencja, zwłaszcza na obszarach, gdzie warunki sprzyjają uprawie jabłoni wielu odmian.

Na terenie Dolnego Śląska panują odpowiednie temperatury powietrza do uprawy większości odmian jabłoni. Na terenach w pobliżu miast sytuacja gospodarstw sadowniczych jest utrudniona z powodu ograniczonej powierzchni pod nowe nasadzenia. Bliiskość ośrodków miejskich zapewnia dostęp do siły roboczej oraz bliski rynek zbytu.

W wystąpieniu zostanie scharakteryzowane gospodarstwo sadownicze „Rogalewicz” położone 4 km od miast Trzebnica na Dolnym Śląsku. Charakterystyce zostaną podane sposoby produkcji, przechowywania oraz sposoby zbytu produktów. Opisany zostanie rynek owoców w okolicy miasta Trzebnica.

Dane do analizy rynku zostały zgromadzone przez wywiad bezpośredni z właścicielem gospodarstwa oraz wizytację punktów zbytu produktów w Trzebnicy.

Czynniki wpływające na obrót ziemią rolniczą w Polsce

Mgr Marcin Tomaszewski

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Współcześnie o sukcesie ekonomicznym przy prowadzeniu produkcji rolniczej decyduje wiele czynników o zróżnicowanym charakterze. Ponadto, w dobie globalizacji i integracji, jak również wciąż postępującej konkurencji, coraz większego znaczenia nabierają np. nowe technologie, innowacyjność czy też jakość zarządzania. Jednakże, w warunkach rozdrobnienia agrarnego polskich gospodarstw, niezmiennie podstawowym wyznacznikiem ich pozycji na rynkach rolnych są cechy majątku produkcyjnego, w tym przede wszystkim areał użytkowanych gruntów. Stąd też do głównych czynników, warunkujących obrót ziemią rolniczą w Polsce oraz jego dynamikę, zalicza się przede wszystkim dostępność do gruntów rolnych umożliwiającą powiększanie areału gospodarstw rolnych. Dostępność ta z kolei determinowana jest m.in. przemianami strukturalnymi zachodzącymi na polskiej wsi, w tym w szczególności wynikającymi ze skłonności części użytkowników do likwidacji gospodarstwa lub zmniejszenia jego areału. Kolejnym czynnikiem, powiązanim ze skłonnością do sprzedaży ziemi rolniczej, jest poziom cen ziemi rolniczej, który zmieniał się na przestrzeni kilkudziesięciu ostatnich lat.

Oprócz powyższych istotnymi czynnikami wpływającymi na proces i skalę obrotów ziemią rolniczą w Polsce są także zasoby gruntów pozostające w dyspozycji Agencji Nieruchomości Rolnych, uwarunkowania prawne i preferencje stosowane przy zakupie i dzierżawie ziemi z zasobu własności rolnej skarbu państwa, a także zakres i forma udzielania przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa pomocy krajowej w postaci kredytów preferencyjnych.

Intensywny rozwój rynku nieruchomości zagrożeniem dla rolnictwa na obszarach zurbanizowanych

Robert Jadach

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Sektor nieruchomości mieszkaniowych w Polsce obejmuje realizację nowych inwestycji mieszkaniowych, obroty na istniejącym już zasobie mieszkań, popyt na mieszkania oraz sektor finansowy i regulacyjny, który odgrywa rolę wsparcia w procesie nabywania nowych mieszkań. Na polskim pierwotnym rynku nieruchomości tendencja wzrostowa utrzymuje się konsekwentnie od 2014 roku. Jak podają liczne dane oraz same firmy deweloperskie, wszystko wskazuje na to, że pod względem ilości sprzedawanych mieszkań rok 2016 był znacznie lepszym w stosunku do lat ubiegłych. Już na początku października wiele przedsiębiorstw poinformowało, że wykonało swoje roczne plany sprzedażowe w całości lub przynajmniej w dużej części. Wyniki analiz prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny potwierdzają, że sytuacja mieszkaniowa się poprawiła. W największych miastach obserwowano wzrost popytu i podaży na rynku pierwotnym, co było wynikiem czynników fundamentalnych, jak też obniżek stóp procentowych.

Rozwojowi rynku nieruchomości zarówno Krakowa, jak i Wrocławia sprzyjały zmiany czynników ekonomicznych, głównie za sprawą wzrostu wynagrodzeń, spadku bezrobocia oraz silniejszego niż w poprzednich latach wzrostu PKB. Warto zaznaczyć, że wskaźniki demograficzne, tj. przyrost naturalny, saldo migracji, liczba nowo zawartych małżeństw, nieznacznie się poprawiły w największych miastach Polski, co wypłynęło bardzo pozytywnie na wzrost popytu mieszkaniowego. Wysoki popyt na nowe mieszkania był też konsekwencją wprowadzenia rządowego programu subsydiów „Mieszkanie dla Młodych”.

Intensywny rozwój rynku nieruchomości staje się poważnym zagrożeniem dla rolnictwa na obszarach zurbanizowanych. Znaczna część nowych osiedli mieszkaniowych powstaje na obrzeżach miast. Migracja do stref podmiejskich spowodowana jest zmianą upodobań konsumentów zniechęconych hałaśliwym centrum, zatłoczonymi blokowiskami i szukającymi bliższego kontaktu z naturą i odpoczynku. Suburbanizacja, czyli wyludnianie się centrów aglomeracji, nie jest zjawiskiem nowym. Rozwój infrastruktury komunikacyjnej po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej sprawił, że wcześniej mniej atrakcyjne przedmieścia zaczęły pełnić funkcję tzw. sypialni miast. Powiększanie się obszarów miejskich powoduje kurczenie się zasobów ziemi ornej i wypieranie rolnictwa z peryferii miast. Zmiany zachodzące na rynku mieszkaniowym wskazują, iż problematyka rozwoju rolnictwa na obszarach zurbanizowanych będzie nabierać coraz większego znaczenia.

Przykłady dobrych praktyk

Rodzinny Ogród Działkowy „Pasternik”

Ul. Jasnogórska, Kraków

Ogród jako Pracowniczy Ogród Działkowy „Pasternik” został założony oraz urządzony na podstawie ustawy z maja 1981 r. o pracowniczych ogrodach działkowych oraz na podstawie zarządzenia Ministerstwa Obrony Narodowej w sprawie zakładania ogrodów na terenach użytkowanych przez wojsko.

Decyzję (rozkaz) założenia ogrodu wydał dowódca garnizonu a jego urządzenie wykonali przyszli użytkownicy, którym przydzielono działki, jednostki wojskowe oraz instytucje wymienione w Zarządzeniu MON, które miały wspierać działkowców.

Od 1982 r. wytyczono obszar ogrodu ok. 5 ha i rozpoczęto prace. Zaangażowanie działkowców było tak ogromne, że porastające 2 ha samosiejki (drzewa i krzewy do wysokości 3 m, działkowcy wykarczowali w ciągu trzech dni. W ciągu ok. 30 dni wykonano wykopy pod sieć wodociągową o głębokości 1,2 m (0,5 m piasku i 0,7 iltu) oraz położono rury o łącznej długości 2000 m.

Działkowcy rekrutowali się z żołnierzy zawodowych i pracowników cywilnych wojska o przekroju wiekowym; 1 osoba powyżej 66 lat, pozostałe 104 osoby w wieku od 35 do 45 lat. Wszyscy działkowcy byli bardzo zdyscyplinowani i zaangażowani. Wszyscy działkowcy byli samodzielnym stowarzyszeniem ogrodowym. Charakter prowadzonych upraw w początkowym okresie to nowalijki, warzywa i owoce, których braki występowały na rynku.

W 2005 r. Pracowniczy Ogród Działkowy ustawą przekształcono w Rodzinny Ogród Działkowy „Pasternik” w strukturze Polskiego Związku Działkowców. Zgodnie ustawą z 13 grudnia 2013 r o rodzinnych ogrodach działkowych, na zebraniu działkowców jednogłośnie zdecydowano o przystąpieniu do Stowarzyszenia Ogrodowego w Polskim Związku Działkowców. Obecnie wszyscy działkowcy są członkami PZD. Ostatnio zmienił się charakter użytkowania działek z uprawowego na rekreacyjno-wypoczynkowy (szczególnie rodzin z dziećmi). Zmienił się również przekrój wiekowy działkowców i tak: powyżej 80 lat jest 5 osób, w przedziale 60 – 80 lat 35 osób, 50 – 60 lat 20 osób, poniżej 50 lat 45 osób.

Wszyscy działkowcy tworzą społeczność w której nie było i obecnie nie ma konfliktów i panuje zgodna i przyjemna atmosfera. Wyjątek to jeden działkowiec, który nie użytkował działki zgodnie z wymogami regulaminu ROD i nie reagował na uwagi zarządu, za co pozbawiono go prawa do działki. Problemem dla istnienia ogrodu są roszczenia wy-

suwane do części gruntów ogrodu przez byłych właścicieli wywłaszczonych z nich w latach 1964 – 1968. Roszczenia obejmują dwa pasy po ok. 60 arów każdy (32 działki) a po uznaniu roszczeń ogród zostanie podzielony na oddzielne trzy części.

Ferma królików Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego

Aleksandrowice, gmina Zabierzów

Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy należy do największych polskich instytutów naukowo-badawczych o zasięgu ogólnokrajowym. Podlega Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Przedmiotem działania Instytutu jest prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych w zakresie produkcji zwierzęcej i kształtowania środowiska rolniczego.

Od 1992 roku przy Instytucie działa ferma królików: mieszcząca się obecnie w specjalnie zaadaptowanym do potrzeb tej grupy zwierząt, budynku ponad 100-letniej obory, usytuowanym we wsi Aleksandrowice. Na fermie utrzymywane są dwie rasy królików nowożylandzkie białe – rasa średnia, typowo mięsna, najczęściej wykorzystywana do badań naukowych oraz popielniańskie białe – jedyna zachowana polska rasa, również mięsna, świetnie adaptująca się do mniej korzystnych warunków środowiskowych.

Oprócz prowadzenia badań naukowych dotyczących głównie technologii chowu, behawioru, żywienia królików i poprawy jakości ich mięsa, rozprawdzamy również materiał hodowlany zarówno do odbiorców prywatnych, jak i do innych placówek naukowych. Obydwie utrzymywane rasy królików znajdują się w wykazie stad objętych oceną wartości użytkowej i hodowlanej prowadzonej przez Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt.

Zagroda Edukacyjna „Ranczo u Artemidy”

Nowa Góra, gmina Krzeszowice

Chcesz odpocząć od miejskiego zgiełku? Jesteś głodny wrażeń? Zawitaj na Ranczo Artemidy! Znajdziesz tu wszystko, czego do szczęścia potrzeba: piękną przyrodę Jury Krakowsko-Częstochowskiej, wspaniałe konie, przyjazne kucyki, baranki, kozy, pawie, króliki, psy i koty, a przede wszystkim - cudowną atmosferę i znakomitą kuchnię, obfitującą w specjały z własnego ogrodu oraz domowej roboty wina i nalewki. Ranczo Artemidy leży 453 m n.p.m., co oznacza rzeńskie powietrze i specyficzny mikroklimat, a także wspaniałe widoki z panoramą Tatr włącznie. Tereny wokół Rancza to dziewicza kraina wzgórz i dolinek, niczym Arkadia, którą Artemida tak upodobała sobie na łowy. Ranczo znajduje się w Parku Krajobrazowym „Dolinki Krakowskie”, a jednocześnie leży na pograniczu Małopolski i Śląska w pobliżu wielu dużych, średnich i małych miast.

To znakomite miejsce na spacer, jazdę na rowerach, motorach, quadach i oczywiście konno – w siodle, bryczką, wozem lub saniami. To również połączenie gospodarstwa agroturystycznego, stadniny koni oraz zagrody edukacyjnej. Wycieczki szkolne przyjeżdżają tu na „żywe lekcje gospodarskiej tradycji”, gry terenowe, warsztaty przyrodnicze, zielarskie, artystyczne. Latem organizowane są półkolonie konno-artystyczne dla dzieci. Ośrodek słynie także ze znakomych imprez integracyjnych i okolicznościowych. Biesiady odbywają się przy pieczonej na ruszce świnie, pieczonych ziemniakach lub mięsach z grilla. Zawsze wzbogacone są o przejażdżki zaprzęgiem konnym po okolicy, a czasem o jazdę wierzchem lub oprowadzanie na koniach. Dla chętnych organizowane są również gry terenowe, gry na orientację, zabawy integracyjne. Zimą urządzone są kuligi.

W obecnej formie Ranczo funkcjonuje od 4 lat. Nastawione jest na turystykę, rekreację i edukację. Powstało jednak ponad 30 lat temu, jako gospodarstwo produkcyjne (zboża, byki, krowy, owce, świnie). W okresie przemian ustrojowych w Polsce z początkiem lat 90. XX w. podupadło i utrzymało jedynie produkcję rolną na areale 25 ha. Jednak tutaj ciągle coś się zmienia, powstaje coś nowego. To dopiero początek tworzenia miejsca, które przyciąga nie tylko dzieci, ale również seniorów, rodziny z dziećmi i turystów. Obecnie powstaje sala balowa, a kolejne plany to urządzenie pokoi dla agroturystów na dawnym strychu.

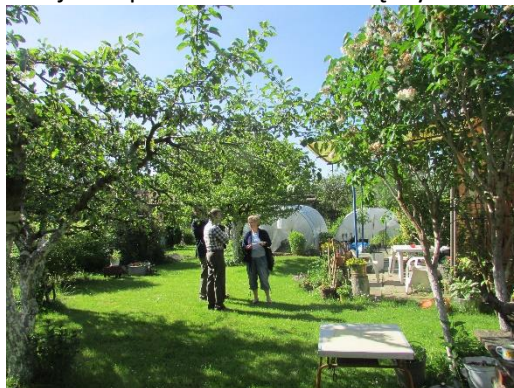
Jesienią tego roku po raz pierwszy zorganizowany zostanie Bieg Charytatywny Artemida Cross, z którego dochód przeznaczony będzie na dofinansowanie nowoczesnych terapii onkologicznych dla wybranych pacjentów. W zamierzeniu będzie to impreza coroczna. Niemal wszyscy, którzy gościli na Ranczu Artemidy, podkreślają, że panuje tu wspaniała atmosfera, która powoduje, że nie chce się Rancza opuszczać.

Rodzinny Ogród Działkowy „Nowalijka I”

Wzgórza Krzesławickie, Kraków

W latach 1963-1965, wraz z powstającym nieopodal osiedlem Wzgórza Krzesławickie, tworzył się nasz ogród i 23 kwietnia 1965 r. oficjalnie przekazano teren Międzyzakładowemu Pracowniczemu Ogrodowi Działkowemu „Nowalijka I”, który tworzyło 130 działek. Podzielono je między pracowników Huty im. Lenina, Mostostalu Kraków, Dzielnicowej Rady Narodowej oraz Krakowskiego Przedsiębiorstwa Robót Inżynieryjnych. Pierwszym przewodniczącym Ogródu został inż. Kazimierz Krajewski.

W kolejnych latach Ogród powiększał się. Dzięki pracy wszystkich działkowców wybudowano sieć wodociągową, sieć energetyczną oraz Dom Działkowca. W chwili obecnej ogród zajmuje powierzchnię ok. 6 ha, gdzie na 155 działkach wypoczywa oraz uprawia je 194 działkowców – członków PZD. W tej grupie jest 12 pierwszych działkowców, którzy włożyli wiele trudu i pracy przy powstawaniu Ogródu.

W 2015 r. obchodzono 50-lecie istnienia Ogródu. W uroczystościach wzięli udział działkowicze wraz z rodzinami oraz zaproszeni goście, w tym: Ewa Błachut – prezes Małopolskiego Okręgu PZD, Janusz Jędrzejewski – kierownik II Referatu Rejonowego Straży Miejskiej oraz Stanisław Madej – przewodniczący Rady XVII Dzielnic. Dla upamiętnienia powstania naszego Ogródu Ewa Błachut odsłoniła na Domu Działkowca tablicę pamiątkową i wręczyła najstarszym działkowcom medale PZD oraz dyplomy.

Corocznie organizowane są imprezy integrujące działkowców: na rozpoczęcie sezonu działkowego – Dzień Dziecka, a na zakończenie sezonu – Dzień Działkowca, podczas którego wręczane są dyplomy oraz upominki dla najlepiej zagospodarowanych działek. Po uroczystościach odbywa się wspólna zabawa taneczna wraz z zaprzyjaźnionym zespołem muzycznym „IDYLLA”. Po sezonie również wspólnie bawimy się z okazji andrzejek i sylwestra.

Gospodarstwo Rolne pana Krzysztofa Ciesielskiego

Sierosławice, gmina Nowe Brzesko

Krzysztof Ciesielski pochodzi z Sierosławic, gmina Nowe Brzesko, powiat proszowicki. Społecznie jest delegatem Rady Powiatowej Małopolskiej Izby Rolniczej w Proszowicach. Gospodarstwo uprawia wspólnie z rodzicami, którzy pracowali na około 12 ha.

Obecnie gospodarstwo ma około 62 ha. Uprawiane są głównie: buraki cukrowe, tytoń oraz warzywa (seler, por, marchew). Dawniej uprawiano głównie kukurydzę, ale w wyniku dywersyfikacji upraw zmienił profil gospodarstwa. Dodatkowo zajmuje się hodowlą wieprzowiny. Już od początku swojej działalności Krzysztof Ciesielski skorzystał z Sektorowego Programu Operacyjnego na zakup ciągnika, przyczepy, podajnika oraz sadzaki do warzyw. Następnie przyszedł czas na program SAPARD, dzięki czemu zakupił m.in. opryskiwacz.

Jak większość gospodarzy rolnych w tym regionie, również on narzeka na „głód ziemi”, tzn. zbyt wysoką cenę za hektar oraz brak możliwości zakupu dodatkowych areałów. Wśród wielu innych problemów wymienia: konkurencję, skomplikowane przepisy prawne, niepewność Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, wychowanie następcy. Ma trójkę dzieci w wieku 10, 12 i 15 lat. Zatrudnia w gospodarstwie 2-3 osoby na stałe oraz pracowników sezonowych w zależności od potrzeb.

Sprzedaje swoje produkty głównie na rynek lokalny (podmioty skupujące) i hurtowy. Uprawia warzywa wczesne, które wymagają wcześniejszych i bardziej skomplikowanych prac. Zresztą w gospodarstwie praca trwa nieprzerwanie cały rok. W przyszłości planuje zwiększenie upraw, rezygnację z hodowli wieprzowiny oraz pozyskanie środków z Unii Europejskiej.

Gospodarstwo rolne pana Krzysztofa i pana Ryszarda Gorzałczany

Nękanowice, gmina Nowe Brzesko

Gospodarstwo prowadzimy wspólnie z bratem od ponad 20 lat. Krzysztof i Monika Gorzałczany oraz Ryszard i Agnieszka Gorzałczany. Obecnie powierzchnia gospodarstwa to ok 50 h. W pracy pomagają nam też nasze dzieci. Zatrudniamy sezonowo pracowników z Ukrainy.

Początkowo produkowaliśmy warzywa: kapustę, kalafior, brokuł, paprykę tuneLOWĄ i polną oraz pekinka. Od kilku lat poszerzyliśmy produkcję o warzywa korzeniowe: marchew oraz seler.

Skorzystaliliśmy z programu unijnego na lata 2007-2013, i postawiliśmy halę magazynową z chłodnią. Zakupiliśmy również linie produkcyjną do mycia, sortowania i pakowania warzyw, kombajn do zbioru marchwi. Co rok staramy się powiększać nasze gospodarstwo.

Największymi problemem, z którymi borykamy się prowadząc gospodarstwo są: niskie ceny warzyw w stosunku do kosztów produkcji, kłopoty z pozyskaniem nowej ziemi w celu zmianowania, coraz wyższe wymagania jakościowe towaru – w tym ograniczenie stosowania środków ochrony roślin, brak pracowników chętnych do pracy w gospodarstwie, coraz częstsze anomalie pogodowe wiatr, susze. Ponieważ gospodarstwo leży na niskim terenie pola są często zalewane, zwłaszcza w czasie nawałnic. Dodatkowo kłopot ten pogłębia brak rowów melioracyjnych.

Konferencję pn. *Innowacyjność obszarów wiejskich na terenach zurbanizowanych*, która odbyła się w dniu 29 czerwca 2017 roku w Krakowie przygotował Komitet Organizacyjny w składzie:

Przewodniczący: mgr Jarosław Bomba — CDR O/Kraków

Sekretarz: mgr inż. Anna Goławska — UR w Krakowie

dr hab. Józef Kania, prof. UR — MSDR

inż. Ryszard Czaicki — MIR

mgr inż. Marek Kwiatkowski — MODR

mgr Łukasz Jawny — ZMW

mgr Łukasz Kmita — KRUS

mgr Adam Ślusarczyk — ARiMR

mgr Piotr Serafin — ARR

dr Szymon Sikorski — UR w Krakowie

dr inż. Wojciech Sroka — Eko-Socjalne Forum Polski